

Voorwoord

Voor u ligt onze masterthesis ter afronding van de mastertrack Forensische Orthopedagogiek en Ontwikkelingspsychologie. In dit onderzoek hebben wij gekeken naar de participatie van ouders tijdens OTS-zittingen.

Graag willen wij van de gelegenheid gebruik maken om een aantal mensen te bedanken voor hun hulp bij de totstandkoming van dit onderzoek. In de eerste plaats gaat onze dank uit naar de rechters van de rechtbank Utrecht voor hun medewerking aan ons onderzoek. Het onderzoek heeft grotendeels plaatsgevonden binnen de rechtbank Utrecht en had niet tot stand kunnen komen zonder de medewerking van de desbetreffende kinderrechters. In het bijzonder gaat onze dank uit naar mr. Mol voor al zijn hulp bij de organisatie van de bezoeken aan de rechtbank. Tevens willen wij de ouders bedanken waarvan wij de toestemming hebben gekregen voor de observaties, zonder deze medewerking was dit onderzoek niet mogelijk geweest.

Ten slotte bedanken wij in het bijzonder mw. drs. K. Hepping voor de begeleiding, hulp en nieuwe inzichten tijdens het onderzoek en het schrijven van deze thesis. Ook willen bij dhr. prof. dr. I. Weijers bedanken voor de bereidheid als tweede lezer ons werk te beoordelen.

Maartje Wassink en Frédérique Pars

Abstract

Background: Thousands of children (age twelve and up) appear in front of a judge with their parent(s) with a request for drastic intervention: placement under supervision. Little is known to what extent parents can participate in such a hearing. *Purpose:* To gain more insight into the communication of judges with the parents and the extent to which parents are heard, with the aim to chart the participation of parents in youth protection cases. *Method:* The data has been obtained using observations in court by means of a structured observation checklist. This is a descriptive qualitative research method with a non-experimental design. *Result:* From the results it becomes apparent that the judges take the limited experience of the parents into account and provide them with the opportunity to tell their side of the story. Little jargon and abbreviations are used while interest and understanding is shown towards the parents. *Conclusion:* Current research shows that parents are provided with multiple opportunities to participate during a youth protection hearing. Additional research is required to determine the perception of the parents regarding their own participation. *Keywords:* *youth protection; 'be heard'; participation; parents; communication.*

Samenvatting

Achtergrond: Jaarlijks verschijnen duizenden kinderen (ouders dan 12) en ouders voor de rechter in verband met een verzoek voor een ingrijpende maatregel, namelijk een ondertoezichtstelling. Nog weinig is bekend betreffende de participatie van ouders op een dergelijke zitting. *Doel:* Meer zicht krijgen op de communicatie van rechters met ouders en de mate waarin ouders gehoord worden, met als doel de participatie van ouders tijdens de jeugdbeschermingszaken in kaart te brengen. *Methode:* De data is verkregen aan de hand van observaties in de rechtbank middels een gestructureerde observatielijst. Het betreft een descriptieve kwalitatieve onderzoeksmethode met een niet-experimenteel onderzoeks karakter. *Resultaten:* Uit de resultaten komt naar voren dat rechters in hun communicatie rekening houden met de beperkte ervaringen van ouders en tevens de gelegenheid aan ouders bieden om hun verhaal te kunnen doen. Rechters maken namelijk onder andere weinig gebruik van vakjargon en afkortingen en tonen interesse en begrip voor het verhaal van ouders. *Conclusie:* Huidig onderzoek laat zien dat ouders veelvuldig in de gelegenheid worden gesteld om te participeren tijdens een jeugdbeschermingszitting. Meer onderzoek is echter nodig om de beleving van ouders met betrekking tot hun participatie in kaart te brengen. *Sleutelwoorden:* *jeugdbescherming; participatie; ouders; communicatie; 'gehoord worden'.*

1. Theoretische Inleiding

In Nederland kan de overheid verstrekkend ingrijpen binnen het ouderlijk gezag. Zo is het mogelijk om bij een zwangerschap vanaf 24 weken een ondertoezichtstelling (OTS) aan te vragen voor een ongeboren kind. Deze aanvraag kan gedaan worden wanneer een kind in een ongezonde of onveilige omgeving ter wereld dreigt te komen (Bijlsma, Wennink, Enkelaar, Heres, & Honig, 2008). Tussen 2009 en 2011 verdubbelde het aantal aanvragen voor een OTS van een ongeboren kind zelfs van 132 naar 251 aanvragen (Psy, 2012). De wetgever heeft de invulling van het ouderlijk gezag in de wet beperkt tot de zinsnede dat het de plicht en het recht van de ouders is om hun minderjarige kinderen te verzorgen en op te voeden. De uitoefening van het gezag kan beperkt worden door een OTS, en deze heeft als oogmerk de uitoefening van het zelfstandig ouderlijk gezag te herstellen. Een OTS mag op juridische grond uitgesproken worden indien een minderjarige zodanig opgroeit, dat zijn zedelijke of geestelijke belangen of zijn gezondheid ernstig worden bedreigd en andere middelen ter afwending hebben gefaald of – naar is te voorzien – zullen falen (Van der Linden, Ten Siethoff & Zeijlstra-Rijpstra, 2009). De OTS kan vergezeld gaan met een uithuisplaatsing (UHP), hiertoe dient de rechter een machtiging te verlenen. Hierbij wordt het kind aan het ouderlijk gezag onttrokken (Verberk & Fuhler, 2006; Vlaardingerbroek, 2011). Het totaal aantal onder toezicht gestelde kinderen bedroeg eind 2009 ruim 31.000 kinderen (Vlaardingerbroek, 2011).

Ieder jaar krijgen duizenden ouders en kinderen (vanaf 12 jaar) een oproep om voor een behandeling van het verzoek voor een kindbeschermingsmaatregel op de rechtszitting te verschijnen (Schuytplot, 1999; Verberk & Fuhler, 2006). Ouders en kinderen weten weinig van de inhoud van kindbeschermingsmaatregelen en de emoties die gepaard gaan met het opleggen van de maatregel zijn vaak zo overheersend, dat de informatie mogelijk niet goed overkomt (Schuytplot, 1999; Tyler, 1990). Kunnen ouders begrijpen wat op de zitting wordt besproken en kunnen ouders hun verhaal kwijt? Zijn ouders in staat om adequaat te participeren in een zitting waar mogelijk een ingrijpend besluit wordt genomen omtrent hun gezinsleven? In dit onderzoek zal gekeken worden naar de communicatie van de kinderrechter, in hoeverre ouders gehoord worden door de kinderrechter en ten slotte of ouders de gelegenheid krijgen om te participeren in een zitting waarbij een verzoek voor een OTS wordt behandeld.

1.1 Rechten en plichten van het kind, ouders en de Staat

Om de belangen en rechten van kinderen overal ter wereld te waarborgen, werd in 1980 het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) van kracht gemaakt. In het verdrag zijn, vanwege de kwetsbare positie van kinderen, beschermende belangen expliciet vastgelegd. Nederland heeft het verdrag op 6 mei 1995 geratificeerd. Naast Nederland, hebben nog 193 andere landen het verdrag geratificeerd (Blaak, Bruning, Eijgenraam, Kaandorp & Meuwese, 2013). Een belangrijk beginsel van het IVRK is artikel 3 lid 1, waarin wordt gesteld dat de belangen van het kind altijd de eerste overweging moeten vormen bij alle maatregelen die het kind betreffen (Van der Linden et al., 2009; Blaak et al., 2013). Daarnaast waarborgt het IVRK in artikel 9 dat een kind niet wordt gescheiden van zijn of haar ouders tegen hun wil, tenzij deze scheiding noodzakelijk is in het belang van het kind. Andere beginselen van het IVRK, artikel 13 en 15, stellen dat een kind recht heeft op vrijheid van meningsuiting en niet mag worden onderworpen aan willekeurige of onrechtmatige inmenging in zijn of haar privéleven of zijn of haar gezinsleven. Tevens kan men de rol van ouders voor het waarborgen van de belangen van het kind terugvinden in artikel 5 en 18 in het IVRK. Volgens artikel 18 zijn ouders als eerste verantwoordelijk voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind. Daarnaast stelt artikel 5 dat ouders of voogden het kind moeten (bege)leiden in de uitoefening van zijn of haar opgenomen rechten in het IVRK, op een manier die past bij de leeftijd en ontwikkeling van het kind.

Ook op nationaal niveau is de rol van ouders expliciet in de wet vastgelegd. Artikel 1:245 van het Burgerlijk Wetboek stelt dat alle minderjarigen onder gezag van ouders of voogd staan. Onder gezag wordt de plicht en het recht verstaan om een minderjarig kind te verzorgen en op te voeden. Onder verzorging en opvoeding worden mede verstaan de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en de veiligheid van het kind alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid. In de verzorging en opvoeding van het kind passen de ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling toe (art. 1:247 BW).

Naast de ouders, die als eerste verantwoordelijk zijn voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind, heeft de Staat de plicht om het welzijn van het kind te verzekeren. Dit houdt in dat de Staat als vangnet fungeert als de belangen van het kind bedreigd worden (art. 3 IVRK). Om de bemoeienis van de Staat met betrekking tot de opvoeding van kinderen te beperken, wordt in Nederland het schadebeginsel toegepast. Dit wilt zeggen dat er sprake is van een prudente overheid die zich terughoudend opstelt waar het gaat om pedagogische waardeoordelen. Tegelijkertijd kent de overheid wel een heldere grondslag waarbij, wanneer

het in de opvoeding aantoonbaar mis dreigt te gaan, wel ingegrepen kan worden door de overheid (Weijers, 2012).

1.2 Kinderbeschermingsmaatregelen: OTS en UHP

Wanneer gekeken wordt naar de oorsprong van de kindbescherming, zorgde de invoering van de kindwetten in 1905 ervoor dat de Staat verantwoordelijk werd voor het welzijn van kinderen (Donner, 2005; Weijers, 2011). De wet verschafte de Staat voor het eerst in de geschiedenis het recht om in te grijpen in de opvoeding van ouders. De burgerlijke kindwet gaf de rechter de bevoegdheid om ouders te ontzetten of te ontheffen uit de ouderlijke macht. In 1921 werd een minder verstrekkende gezinsmaatregel ingevoerd, de OTS, waarbij het gezag van ouders niet geheel ontnomen kon worden, maar beperkt (Donner, 2005; Vlaardingerbroek, 2011).

Ondertoezichtstelling

Wanneer een kinderrechter een minderjarige onder toezicht stelt, komt een professionele hulpverlener, ook wel gezinsvoogd genoemd, ouders hulp en steun bieden bij de verzorging en opvoeding. De beperking van het gezag bevindt zich in het feit dat de geboden hulp niet vrijblijvend is; aanwijzingen van de gezinsvoogd moeten worden opgevolgd (Bruning, 2004; Van der Linden et al., 2009). Zoals eerder genoemd kan de OTS wettelijk worden uitgesproken ‘indien de minderjarige zodanig opgroeit, dat zijn zedelijke of geestelijke belangen of zijn gezondheid ernstig worden bedreigd, en andere middelen ter afwending van deze bedreiging hebben gefaald of, naar is te voorzien, zullen falen’ (art. 1:254 lid 1 BW). In de wet is het begrip ‘ernstige bedreiging’ niet verder gespecificeerd, ervaring in de praktijk wijst echter op de volgende problematiek. Allereerst zijn er de oudergebonden factoren, waarbij men kan denken aan verwaarlozing, mishandeling, psychiatrische problemen van/bij ouders en verslavingsproblemen van ouders. Naast de oudergebonden factoren bestaan ook de kindgebonden factoren, zoals schoolverzuim, weglopen en nacontacten vroeghulp. Tot slot kan ook sprake zijn van een combinatie van zowel oudergebonden factoren als de kindfactoren (Van der Linden et al., 2009). Uit een enigszins gedateerd onderzoek van Schuytplot (1999) komt naar voren dat de meerderheid van de kinderen, zeventig procent, voor een verzoek van een OTS of UHP gemeld worden wegens een melding van kindermishandeling. Emotionele mishandeling en verwaarlozing vormt de grootste categorie (37 procent), gevolgd door lichamelijke verwaarlozing of mishandeling (18 procent). Opvallend is dat een vijfde tot een derde van de meldingen door de ouders zelf wordt gedaan (Schuytplot, 1999).

De OTS kan worden gezien als een preventieve maatregel, waarmee verderstreckende maatregelen vermeden proberen te worden. De duur van de OTS wordt op ten hoogste een jaar bepaald, echter op verzoek kan dit telkens met ten hoogste één jaar worden verlengd door de kinderrechter (art. 1:256 lid 1 BW) (Wortmann & Duijvendijk-Brand, 2005; Verberk & Fuhler, 2006).

Uithuisplaatsing

Tijdens een ondertoezichtstelling verblijft een kind in zoveel mogelijk gevallen in het gezin. Wanneer het echter voor de opvoeding en verzorging of observatie beter is om het kind buiten het gezin te laten verblijven, kan het kind via twee verschillende mogelijkheden uit huis worden geplaatst. Een van deze mogelijkheden is een plaatsing door de ouder met gezag, zonder bezwaar van de gezinsvoogd. Bij deze vrijwillige plaatsing kan onder meer gedacht worden aan plaatsing bij familieleden of aan het wonen op kamers. De andere mogelijkheid is een plaatsing door Bureau Jeugdzorg in het kader van de uitoefening van de gezinsvoogdij met een machtiging van de kinderrechter. De gezinsvoogd moet hiertoe dan een verzoek indienen. Een uithuisplaatsing in het kader van een OTS heeft per definitie een tijdelijk karakter (Van der Linden et al., 2009). Een uithuisplaatsing dient immers verenigbaar te zijn met het uiteindelijke doel van hereniging van het kind met zijn ouder(s) (Wortmann & Duijvendijk-Brand, 2005). Meer dan de helft van alle onder toezicht gestelde minderjarigen is uit huis geplaatst en in een aantal gevallen duurt dit meerdere jaren (Van der Linden et al., 2009).

Indien ernstige gedragsproblematiek van de jongere dit nodig maakt, is plaatsing in een gesloten inrichting mogelijk. Vanwege de grote inbreuk op de vrijheid van de minderjarige, wordt dit met bijzondere rechtswaarborgen omgeven. Voor deze regeling is een machtiging van de kinderrechter nodig, indien daartoe een indicatiebesluit van Bureau Jeugdzorg is (Van der Linden et al., 2009). De machtiging gesloten jeugdzorg is een ultimum remedium, welke pas aan de orde komt wanneer alle andere (ambulante) behandelingen en/of opnames in open voorzieningen niet tot het gewenste resultaat hebben geleid (Gerritse, 2012).

Ontheffing en ontzetting

Als blijkt dat ouders ongeschikt of onmachtig zijn om de plicht tot opvoeding en verzorging te volbrengen, kan een ouder ontheven worden uit de ouderlijke macht (art 1:266 BW). Daarnaast staat in het Burgerlijk Wetboek dat ‘bij misbruik van het gezag, bij grove verwaarlozing van de verzorging of opvoeding, bij slecht levensgedrag of onherroepelijke veroordeling een ouder ontzet kan worden uit het gezag’ (art. 1:269 BW). Bij zowel ontheffing als ontzetting van het ouderlijk gezag wordt het gezag overgedragen aan anderen

(Verberk & Fuhler, 2006). Wanneer gekeken wordt naar de belangrijkste beslissingsgronden voor een ontheffing of ontzetting, komt vooral het ontbreken van een steun-biedende opvoedingssituatie naar voren. Een aantal voorbeelden is de slechte lichamelijke en/of geestelijke conditie van de moederfiguur (zoals handicap, overspannenheid, psychiatrische problematiek), hevige conflicten binnen het gezin en verwaarlozing en/of mishandeling van het kind (Knorth, 1995).

Voorlopige OTS en MUHP

Indien een onderzoek in verband met een aangevraagde OTS te lang duurt en acute hulpverlening noodzakelijk is, kan de kinderrechter het desbetreffende kind of jongere voorlopig onder toezicht stellen (Van der Linden et al., 2009). In artikel 255 van het eerste boek van het BW staat dat de kinderrechter gedurende het onderzoek de minderjarige voorlopig onder toezicht kan stellen indien dit dringend en onverwijld noodzakelijk is. De kinderrechter bepaalt de duur van dit voorlopige toezicht op ten hoogste drie maanden en kan de beslissing ten allen tijde herroepen. Daarnaast kan de kinderrechter in crisissituaties ook een verzoek van een voorlopige machtiging voor een uithuisplaatsing van een kind verlenen. Dit kan alleen indien een onmiddellijke opneming in een gesloten setting noodzakelijk is in verband met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen, die de ontwikkeling van de jongere naar volwassenheid ernstig belemmeren (Van der Linden et al., 2009).

1.3 Procedurele besluitvorming over een ondertoezichtstelling

Een verzoek tot een OTS wordt behandeld in de zogenaamde ondertoezichtstellingszittingen (Gerritse, 2012). Een minderjarige kan onder toezicht gesteld worden op verzoek van een ouder, een ander die de minderjarige als behorende tot zijn gezin verzorgt en opvoedt, de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), of het openbaar ministerie (art. 1:254 lid 4 BW). Vanwege het recht op privacy van het kind (art. 16 IVRK) en het recht op eerbiediging van het gezinsleven (art. 8 EVRM), vindt de zitting achter gesloten deuren plaats. Voor deze zittingen worden opgeroepen: de verzoeker, ouder(s), de Raad voor de Kinderbescherming, eventueel het betrokken Bureau Jeugdzorg en eventueel de jongere zelf (Van der Linden et al., 2009).

De kinderrechter dient de ouder tijdens een zitting in de gelegenheid te stellen te worden gehoord (Van der Linden et al., 2009). Daarnaast dienen ouders in beginsel op behoorlijke wijze in het besluitvormingsproces tot de maatregel betrokken te worden. Het gaat hier om procedurele waarborgen die opgesloten liggen in artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Daarnaast moeten de ouders behoorlijke informatie

kunnen verkrijgen over de omstandigheden waarop de verantwoordelijk organen zich baseren (Wortman & Duijvendijk-Brand, 2005).

Ook heeft een kind ouder dan twaalf jaar het recht om gehoord te worden (art. 12 IVRK). Kinderen onder de twaalf jaar kunnen hiertoe in de gelegenheid worden gesteld (art. 809 Rv) (Van Triest, 2004). Dit betekent dat kinderrechters zelf mogen bepalen of ze jongere kinderen willen horen. Het kind wordt op de zitting buiten de aanwezigheid van de ouders gehoord (Gerritse, 2012; Schuytplot, 1999). Artikel 12 van het IVRK geeft de volgende drie componenten voor het horen van kinderen: Het recht om een mening vrij te uiten, het recht dat op passende wijze rekening wordt gehouden met de mening van het kind, waarbij gekeken moet worden naar leeftijd en rijpheid van het kind, en het recht om in procedures gehoord te worden. Daarnaast staat de VN-Comité voor de Rechten van het kind in General Comment 12 (2007) nog eens expliciet stil bij het recht van jeugdigen om hun mening te uiten ten aanzien van zaken die hen aan gaan. Daarbij wordt benadrukt dat het recht om te participeren in procedures begint met het voldoende geïnformeerd worden over de procedure. De kinderrechter baseert zich op de verklaring van ouder(s), de jongere, maar ook op die van de andere aanwezigen op de zitting. Daarnaast wordt de rapportage van het onderzoek dat door de RvdK is verricht, meegenomen in het besluit. Tijdens de behandeling van het verzoek tot een OTS kunnen ouders en kinderen aangeven of zij het al dan niet eens zijn met de uitkomsten van het onderzoek van de RvdK (Van Triest, 2004; Van der Linden et al., 2009). Ondanks de mogelijkheid tot hoger beroep, heeft de uitspraak onmiddellijk rechtskracht (Van der Linden et al., 2009).

Indien het horen niet kan worden afgewacht zonder onmiddellijk en dreigend gevaar voor de minderjarige, hoeft het horen niet voorafgaand aan de beslissing plaats te vinden. Belanghebbenden en minderjarigen moeten dan alsnog binnen 14 dagen worden gehoord (art. 800 lid 3 en 809 lid 3 Burgerlijk Rechtsvordering).

1.4 Ouders op een OTS-zitting

In vergelijking met onderzoeken binnen de jeugdstrafzittingen, is nog weinig onderzoek uitgevoerd naar de houding van de kinderrechter en de rol van ouders tijdens jeugdbeschermingszittingen. Wel komt in een onderzoek van Verberk en Furher (2006) naar voren dat bij sommige rechtbanken sprake is van (uiteenlopende vormen van) afstemming tussen de civiele jeugdrechters en de strafjeugdrechters, waardoor de verschillen hiertussen minder groot worden. Voor te stellen valt dat de beleving van ouders wat betreft de participatie en communicatie in de rechtszaal overeen zal komen tussen jeugdstrafzaken en

jeugdbeschermingszaken. Om deze reden worden relevante onderzoeksresultaten weergegeven wat betreft de communicatie in een zittingszaak, zowel uit jeugdstrafzaken als jeugdbeschermingszaken.

Onderzoek in de jeugdbescherming

In een aantal onderzoeken is gekeken naar de rol van ouders tijdens de behandeling van een verzoek tot een ondertoezichtstelling. Allereerst is het belang van participatie door ouders op een zitting onderzocht. Uit een gedateerd onderzoek van Tyler (1990) is gebleken dat ouders de gerechtelijke uitspraak gemakkelijker aanvaardden wanneer ze invloed op de procedure hebben kunnen uitoefenen en ze de procedure als rechtvaardig beschouwen.

Wat betreft de voorwaarden die naar voren komen over de participatie van ouders tijdens een OTS-zitting, wordt aangegeven dat ouders er in eerste instantie vanuit gaan dat de kinderrechter hen vragen stelt, met hen van gedachten wisselt en begrip toont. Verder geven alle ouders aan een concrete uitspraak te verwachten in de zin van hulp en oplossingen. Voor zowel de ouders als voor de kinderen is het erg belangrijk dat naar hen geluisterd wordt. Ouders vrezen, op grond van het justitieel karakter van de oproep, dat het gaat om een onpersoonlijk, ambtelijk contact. Een persoonlijke benadering van de kinderrechter, een luisterend oor geeft hen het gevoel dat ze serieus worden genomen (Schuytplot, 1999).

Wanneer gekeken wordt naar eerder onderzoek betreffende de participatie tijdens een zitting, komen een aantal uitkomsten naar voren. In een onderzoek van Schuytplot (1999) is het begrip van de juridische procedures van ouders en kinderen in de rechtszaal onderzocht en daarbij is gekeken naar de inachtneming van de voorwaarden voor participatie van ouders. Gedurende een jaar zijn 19 OTS-zaken gevolgd vanaf het moment dat de ondertoezichtstelling werd uitgesproken. Hieruit kwam onder andere naar voren dat ouders een weinig concrete voorstelling van zaken hebben voordat zij naar de zitting gaan. Toch gaan de ouders de zitting met hoge verwachtingen tegemoet (Schuytplot, 1999). Ondanks de hoge verwachtingen, komt naar voren dat de beleving van de ouders ten aanzien van de zitting uiteen loopt, van een negatief tot positief oordeel (Tyler, 1990). Tevens hebben Savornin Lohman en collega's (2000) 18 gezaghebbende ouders geïnterviewd over de ervaringen betreffende OTS-zittingen. De meerderheid van de participanten hadden niet het gevoel alles te kunnen zeggen tegen de rechter. Vijf ouders geven aan dat enkel de minderjarige aan het woord kwam en sommigen vonden de kinderrechter kortaf waardoor ouders het gevoel hadden dat voor hen beslist werd. Tot slot wordt in een onderzoek van Verberk en Fuhler (2006), waar onder andere gekeken is naar het beeld over de rechters, gesteld dat het oordeel van de ketenpartners over de rechters over het algemeen positief is. De jeugdrechters worden

doorgaans gezien als competent en betrokken. Desondanks worden ook punten van kritiek genoemd. Zo stellen (civiele) jeugdrechters zich volgens de ketenpartners af en toe te formeel-juridisch op door sterk gericht te zijn op de juridische gronden.

Onderzoek in het jeugdstrafrecht

Ook in het jeugdstrafproces is in verschillende onderzoeken gekeken naar zowel de rol van de jongere als van de ouders op een zitting. In een review van Farber (2004), waarin de rol van de jongere en zijn/haar ouders in het jeugdstrafproces is geëvalueerd, komt naar voren dat participatie van ouders van groot belang is vanwege de grote hoeveelheid informatie die zij kunnen verschaffen over de thuissituatie. De Jonge, Hepping en Weijers (2011) stellen echter dat de wijze waarop de kinderrechter ouders betreft bij de behandeling van een jeugdstrafrechtzaak, bepalend is of ouders deze belangrijke rol ook daadwerkelijk kunnen vervullen. Tevens wordt het belang weergegeven dat de zitting voor ouders begrijpelijk moet zijn, zodat de ouders weten waar het om gaat en daardoor adequater kunnen deelnemen aan de conversatie met de rechter (Weijers & Hokwerda, 2003).

Uit een onderzoek naar de jeugdstrafzitting van Weijers en Rap (2011) blijkt dat het belangrijk is dat de rechter jargon waar mogelijk probeert te vermijden, en indien de rechter dat toch gebruikt, kort toe te lichten wat hij bedoelt. Het gaat hierbij overigens ook om complexe zinswendingen en moeilijke woorden. Hoe minder gebruik gemaakt wordt van terminologie in de communicatie op de zitting, hoe groter de kans is dat de jeugdige in staat zal zijn volwaardig en actief deel te nemen aan het proces (Weijers & Rap, 2011). Daarnaast dient voor het optimaliseren van het begrip van de jongere, voortdurend gelet te worden dat de diegene begrijpt wat er besproken wordt. Hoewel dit onderzoek gericht is op het begrip van de jongere, valt ook voor te stellen dat ditzelfde voor de ouders geldt. Weijers en Rap (2011) stellen dat een goede kinderrechter spaarzaam is met woorden. Contact maken betekent niet zelf veel praten, maar korte heldere, stimulerende vragen stellen en vooral de jeugdige of ouder laten praten. De kinderrechter dient ook rekening te houden met mogelijke beperkte cognitieve vermogen van de aanwezigen. Wanneer de jongeren en diens ouders niet goed begrijpen wat er gezegd wordt, zal dit ten koste gaan van de participatie (Kilkelly, 2008). Daarnaast dient de rechter wat betreft de directheid zo veel mogelijk rekening te houden met de culturele achtergrond van de jeugdige, wat hem soms dwingt enkele vragen enigszins 'in te kleden' en voorzichtig te brengen (Weijers & Rap, 2011). Op basis van zowel observaties tijdens de jeugdstrafzitting als interviews met ouders, stellen Weijers en Hokwerda (zoals geciteerd in Weijers, 2004) dat ouders en hun kinderen vaak geen kennis hebben van uitdrukkingen, afkortingen en gewoonten die de rechters tijdens een zitting

hanteren.

Vanuit bovenstaande literatuur komt naar voren dat participatie van ouders in de rechtszaal bijdraagt aan het gemakkelijker aanvaarden van de gerechtelijke uitspraak en spelen zij een belangrijke rol in het verschaffen van informatie over de thuissituatie van het mogelijke bedreigde kind. Dit kan worden verwezenlijkt door als rechter vragen te stellen, begrip te tonen, een concrete uitspraak te doen in de zin van hulp en oplossingen en tot slot waar mogelijk jargon, complexe zinswendingen en moeilijke woorden te vermijden.

2.Vraagstelling en onderzoeksvragen

Uit bovenstaande literatuuronderzoek komt het belang naar voren dat ouders de mogelijkheid moeten krijgen om te kunnen participeren tijdens een OTS-zitting. Hierbij dienen de rechters rekening te houden zijn of haar manier van communiceren – zoals het vermijden van vakjargon en afkortingen – zodat de zitting voor ouders begrijpelijk is. Op deze manier kunnen ouders beter inhoudelijk reageren en kunnen ze hun verhaal kwijt. Dit zorgt vervolgens bij de ouders voor een betere acceptatie, waardoor de uitvoering van de ingrijpende maatregel zich kan in zijn geheel kan richten op het primaire doel: de bedreiging van de ontwikkeling of het welzijn van het kind wegnemen. Daarnaast is veel onderzoek gericht op jeugdstrafzaken, en is het aantal onderzoeken naar jeugdbeschermingszaken beperkt. Om deze reden is de vraag naar kwalitatief sterk onderzoek naar de participatie van ouders tijdens de behandeling van jeugdbeschermingszaken groot, zodat gekeken kan worden naar punten van verbeteringen. Middels dit onderzoek wordt geprobeerd nieuwe kennis en inzichten te verkrijgen omtrent de participatie van ouders bij de zitting waarbij eerste- en verlengingsverzoeken voor een OTS worden behandeld in de rechtbank van Utrecht. Aan de hand van de onderzoeksbevindingen zullen aanbevelingen worden gedaan richting de rechtbank Utrecht voor mogelijke verbeteringen. Deze aanbevelingen hebben als doel de participatie verder te bevorderen zodat de ouder(s) een positieve waardering geven aan de zitting.

De centrale vraagstelling van huidig onderzoek is: *‘In hoeverre biedt de kinderrechter ouders de gelegenheid om te participeren bij de OTS-zitting bij de rechtbank Utrecht?’*. Om de zojuist genoemde vraagstelling te kunnen beantwoorden, zijn twee deelvragen opgesteld. De eerste deelvraag luidt: *‘In hoeverre houdt de rechter in zijn/haar communicatie rekening met de ervaringen van ouders met OTS-zittingen?’*. Ouders met weinig tot geen ervaring met een OTS-zitting hebben veelal een beperkte kennis over de werking van een zitting en de bijbehorende procedures. Door te kijken naar de manier van communiceren van de rechter,

zoals het gebruik van vakjargon, tempo van praten, gebruik van afkortingen, kan gekeken worden of dit aansluit bij ervarenheid van ouders. Tevens zal gekeken worden naar de wijze waarop de rechter uitleg geeft over het verloop van de procedure en naar de manier waarop de rechter toetst of ouders het begrepen hebben. De tweede deelvraag is als volgt: *‘In hoeverre en op welke wijze worden ouders gehoord tijdens een OTS-zitting?’*. Met ‘gehoord worden’ wordt bedoeld of ouders de mogelijkheid krijgen om persoonlijke omstandigheden te bespreken, zoals de thuissituatie, persoonlijke problemen en de problemen rondom het kind. Daarnaast wordt gekeken naar verschillende gesprekstechnieken van de kinderrechter zoals doorvragen, open vragen stellen, complimenteren en aanmoedigen. Tot slot wordt gekeken of verschillende resultaten naar voren komen indien ouders bijgestaan worden door een tolk of raadsman.

Onderzoeksbevindingen laten zien dat het begrip van ouders met betrekking tot een zitting veelal beperkt is, met tot gevolg dat ouders tijdens een zitting niet alles begrijpen wat een rechter hen te vertellen heeft. Verwacht wordt dat in de communicatie van rechters met ouders, weinig rekening wordt gehouden met de ervarenheid van ouders; ook bij onervaren ouders zal de rechter gebruik maken van vakjargon en afkortingen. Met betrekking tot ‘gehoord worden’, wordt verwacht dat ouders niet altijd de gelegenheid zullen krijgen om hun verhaal te doen door niet altijd het woord te krijgen en het niet altijd uitgebreid ondervragen.

3. Methode

In het methodedeel wordt gekeken naar het onderzoeksdesign, de participanten, de wijze van dataverzameling en de onderzoeksinstrumenten van het onderzoek. Tot slot zal de betrouwbaarheid en de validiteit van het onderzoek toegelicht worden.

3. 1 Onderzoeksdesign

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode waarbij sprake is van een open vraagstelling. De resultaten komen voort uit observatieverslagen en er wordt een interpretatie gemaakt van de verschillende aspecten (Baarda, 2009a; Robson, 2002). Daarnaast heeft het onderzoek een descriptief en cross-sectioneel onderzoeks karakter. Het onderzoek borduurt voort op ander onderzoek met als doel meer kennis en zicht te krijgen in de participatie van ouders tijdens een OTS-zitting (Jongmans, 2012). De bevindingen zijn beschreven en zo mogelijk verklaard, dit maakt het een onderzoek met een descriptief karakter. Daarbij heeft het onderzoek ook een cross-sectioneel onderzoeks karakter, aangezien iedere participant slecht op één moment

geobserveerd en gemeten is en gekeken is naar een mogelijke relatie tussen een of meerdere variabelen (Robson, 2002). Tot slot is met dit onderzoek getracht de kwaliteit van het handelen van rechters te bevorderen, waarmee het onderzoek tevens kan worden beschouwd als een praktijkgericht onderzoek (Landsheer, 't Hart, De Goede & Van Dijk, 2003).

3.2 Steekproef

In het onderzoek is gebruik gemaakt van twee verschillende soorten participanten, namelijk de ouders van de kinderen die mogelijk onder toezicht worden gesteld en de kinderrechters. De ervarenheid van ouders met betrekking tot OTS-zittingen, varieerden van geen ervaring tot enige ervaring, waar ouders al eerder een verzoek om een OTS hebben bijgewoond. In het onderzoek was sprake van een selecte steekproef; de kans om in de steekproef terecht te komen was niet voor ieder populatie-element gelijk (Baarda, 2009b). Enkel ouders die op bepaalde dagen aanwezig moesten zijn bij een zitting binnen de rechtbank Utrecht zijn meegenomen in het onderzoek. Daarnaast zijn alleen de zittingen bijgewoond van ouders die toestemming hebben gegeven voor het onderzoek. Hierdoor zijn in totaal 42 kinderbeschermingszaken in de analyse opgenomen. In meer dan de helft van het totaal aantal zaken, namelijk dertig zaken (71,4%), zijn beide ouders aanwezig op zitting, in negen zaken (21,4 %) is alleen moeder aanwezig op zitting en in drie zaken (7,2) % is alleen vader aanwezig op zitting. In bijlage 1 is een overzicht te zien van alle aanwezigen die ter zitting zijn gekomen.

Naast de ouders, zijn ook de kinderrechters participanten in het onderzoek. In de maanden januari, februari, maart en april 2013 is op selecte dagen geobserveerd, waardoor rechters die op deze dagen werkzaam zijn, meegenomen zijn in het onderzoek. In totaal zijn 12 rechters geobserveerd, waarbij de rechters tussen de één en zeven zaken hebben behandeld.

Bij de kinderbeschermingszaken worden verschillende type zaken op een zitting behandeld, waarvan in dit onderzoek de eerste -en verlengingsverzoeken van een OTS en/of UHP opgenomen zijn. In dit onderzoek zijn in totaal 34 eerste verzoeken (80,9%) en acht verlengingsverzoeken (19,1%) meegenomen. In Tabel 1 wordt een volledig overzicht gegeven van de type zaken van de rechtbank Utrecht die meegenomen worden in dit onderzoek. Wanneer een eerste OTS-verzoek wordt gedaan, kan dit in combinatie met andere verzoeken voorkomen. Een verzoek voor een OTS kan voorafgegaan worden door een voorlopige ondertoezichtstelling, ook wel een VOTS-verzoek genoemd. Daarnaast kan een verzoek voor een OTS ook in combinatie voorkomen met een (voorlopige) machtiging voor een uithuisplaatsing, namelijk een (M)UHP.

Tabel 1. Soorten en aantallen bijgewoonde zaken rechtbank Utrecht

	Frequentie	Percentage
Eerste OTS-verzoeken	34	80,9 %
- Voorafgaand VOTS en in combinatie met MUHP	6	14,3 %
- Voorafgaand VOTS	6	14,3 %
- In combinatie met MUHP	1	2,4 %
- Zonder een VOTS en MUHP	21	50 %
Verlenging OTS	8	19,1 %
- Met UHP	2	4,8 %
- Zonder UHP	6	14,3 %

3.3 Procedure

Bij aanvang van het onderzoek zijn alle rechtbanken in Nederland uitgenodigd voor deelname aan het onderzoek. Vervolgens is een inventarisatie gemaakt van de deelnemende rechtbanken en zijn deze, vanwege het minimaliseren van de woon-werk-afstand, select toegewezen aan de onderzoekers. In samenspraak met de toegewezen rechtbank Utrecht, is voor de maanden januari, februari, maart en april 2013 een planning gemaakt van de zittingen die bijgewoond werden. Het contactpersoon van de rechtbank heeft de rechters voorafgaand op de hoogte gebracht van de data en tijdstippen van de zittingen die bijgewoond werden. Middels een brief zijn de ouders op de hoogte gesteld van het onderzoek en is om toestemming gevraagd om de zitting bij te mogen wonen (zie Bijlage 2). Daarnaast zijn alle ouders voor aanvang van de zitting door de rechter op de hoogte gebracht van het onderzoek en heeft de rechter tevens om toestemming gevraagd voor deelname aan het onderzoek. Gedurende de zitting is door twee observatoren tegelijkertijd geobserveerd, met als doel eenzijdige subjectieve waarnemingen te minimaliseren.

3.4 Instrumenten en variabelen

De dataverzameling heeft plaatsgevonden middels de observaties door beide onderzoekers van ouders, rechters en hun onderlinge interacties in alle zittingen. Hierbij is gebruik gemaakt van een vooraf opgesteld gestandaardiseerde observatielijst, die speciaal ontwikkeld is voor de observatie van de communicatie tussen de rechter, ouders en overige procesdeelnemers, waaronder Bureau Jeugdzorg en de Raad voor de Kinderbescherming (zie Bijlage 3). Deze gestandaardiseerde observatielijst bestaat uit verschillende aspecten waar op

meerdere manieren op gescoord kan worden. Aan de ene kant zijn observaties gescoord middels een 5-punts Likertschaal, waarbij de score 1 ‘niet’ en de score 5 ‘veel’ betekent. Aan de andere kant zijn een aantal aspecten gescoord door middel van meerdere trichotome antwoordcategorieën, zoals ‘niet’ – ‘weinig/matig’ – ‘veel’, ‘ja’ – ‘nee’ – gedeeltelijk’ en ‘een beetje’ – ‘gemiddeld’ – ‘veel’. Gepoogd is om de variabelen binnen de onderzoeksvragen te operationaliseren naar observeerbare gedragingen. Operationalisatie van de begrippen ‘communicatie’ en ‘gehoord worden’ vindt men terug in de al reeds opgestelde observatielijsten die tijdens de OTS-zitting als instrumenten worden gehanteerd. Het niveau van communiceren wordt geoperationaliseerd in de volgende observeerbare gedragingen: Tempo van praten, toonhoogte, articulatie, volume, intonatie, gebruik van vakjargon, gebruik van afkortingen, verduidelijken en toetsen van begrip. ‘Gehoord worden’ wordt geoperationaliseerd in de volgende observeerbare gedragingen: Het bespreken van persoonlijke omstandigheden zoals de thuissituatie, persoonlijke problemen ouders en problemen rondom kind. Daarnaast valt onder de operationalisatie van het concept ‘gehoord worden’ ook verschillende gesprekstechnieken zoals doorvragen, open vragen stellen, interesse en begrip tonen, complimenteren en aanmoedigen. Daarnaast valt de mate waarin ouders de gelegenheid krijgen om hun verhaal te doen en vragen te stellen ook onder het concept ‘gehoord worden’. Tot slot wordt gekeken of, indien de ouders van rechtsbijstand zijn voorzien, dit resulteert in andere resultaten bij het horen van ouders door de rechter.

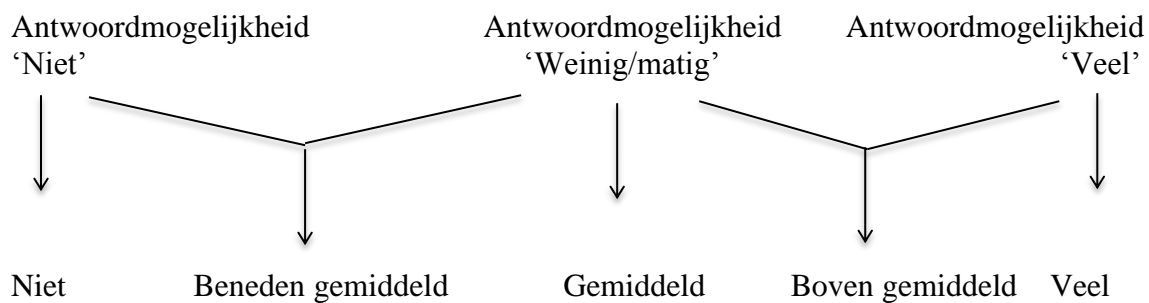
3.5 Data-Analyse

Tijdens de zittingen zijn door middel van observatie gegevens verkregen die de basis vormen van de data-analyse. De verzamelde data bevatten zowel kwantitatieve als kwalitatieve gegevens. De data die van toepassing zijn op de onderzoeksvragen zijn samengevoegd en hierna geanalyseerd. Doordat geobserveerd is door twee observatoren, zijn de resultaten samengevoegd en daarvan zijn de gemiddelden berekend. Om de gemiddelden adequaat te kunnen interpreteren, is gekozen om de afzonderlijke trichotome antwoordcategorieën om te zetten naar gemiddelden in een 5-punts Likertschaal (zie Tabel 2).

Wanneer beide observatoren de antwoordmogelijkheid ‘niet’ hebben ingevuld, dan zal dit na omzetting naar de 5-punts Likertschaal ook leiden tot de uitkomst ‘niet’. De antwoordmogelijkheid ‘niet’ van observator 1, zal in combinatie met de antwoordmogelijkheid ‘weinig/matig’ van observator 2, uitmonden in het gemiddelde ‘beneden gemiddeld’. Wanneer beide observatoren de antwoordmogelijkheid ‘weinig/matig’ hebben ingevuld, dan zal dit na omzetting naar de 5-punts Likertschaal leiden tot de uitkomst

‘gemiddeld’. De antwoordmogelijkheid ‘weinig/matig’ van observator 1, zal in combinatie met de antwoordmogelijkheid ‘veel’ van observator 2, uitmonden in het gemiddelde ‘bovengemiddeld’. Wanneer beide observators de antwoordmogelijkheid ‘veel’ hebben ingevuld, dan zal dit na omzetting naar de 5-punts Likertschaal ook leiden tot de uitkomst ‘veel’.

Tabel 2. *Omzetten van afzonderlijke trichotome antwoorden naar gemiddelden middels een 5-punts Likertschaal*

Met de analyse van kwalitatieve data wordt gepoogd de grote hoeveelheid informatie terug te brengen tot de kern, ook wel datareductie genoemd (Baarda, 2009c). Vervolgens is getracht een antwoord te kunnen geven op beide onderzoeksvragen ten behoeve van het beantwoorden van de centrale vraagstelling.

3.6 Betrouwbaarheid en validiteit

De controleerbaarheid en herhaalbaarheid van analyses binnen kwalitatief onderzoek is minder eenduidig dan bij kwantitatief onderzoek. Er wordt dan ook meestal niet gesproken over validiteit en betrouwbaarheid in strikte zin, maar over de navolgbaarheid van analyses, overdraagbaarheid en aannemelijkheid (Van Thiel, 2010). Wat betreft de navolgbaarheid van de analyses, kan gesteld worden dat vanwege het observatieformulier op een gestructureerde wijze data wordt verzameld. De mate waarin de rechter ouders de mogelijkheid geeft om te participeren, is echter een niet-statische eigenschap, die per zitting kan verschillen. Vanwege het kleine aantal select gekozen rechters, kan middels dit onderzoek weinig gezegd worden over de overdraagbaarheid naar andere populaties (Boeije, 2005). Wegens het uitgebreide en gestructureerde observatieformulier kan worden aangenomen dat de aannemelijkheid van de conclusies voldoende tot goed is. Dat gebruik wordt gemaakt van twee observatoren, zal de aannemelijkheid ten goede komen.

4. Resultaten

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, zal allereerst ingegaan worden op de algemene procedure van de behandeling van kindbeschermingszaken op een zitting. Vervolgens zal de communicatie van de kinderrechter bekeken worden in het licht van de ervaringen van ouders. Tot slot zal gekeken worden in hoeverre ouders gehoord worden en op welke manier dit gebeurt.

4.1 Procedure

Bij de rechtbank Utrecht melden alle belanghebbenden, die opgeroepen zijn voor een zitting, zich bij de bode waar ze vervolgens in de wachtruimte plaatsnemen. Wanneer de zitting aanvangt, worden de ouders naar binnen gebracht door de bode. Indien voorafgaand aan de zitting het kind nog gehoord zal worden, wordt eerst alleen het kind opgeroepen en de rechtszaal binnen gelaten. Nadat het kind gehoord is door de rechter, worden de overige belanghebbenden opgeroepen om naar binnen te gaan. Bij geen enkele rechter mag het kind tijdens het vervolg van de zitting aanwezig zijn, maar moet hij of zij in de wachtruimte plaatsnemen.

In de rechtszaal zit de rechter, samen met de griffier, achter een breed bureau dat op een verhoging staat. De aanwezigen worden door de rechters naar een plaats gewezen achter een van de drie tafels die voor de verhoging staan. De ouders worden verzocht om recht tegenover de rechter plaats te nemen. De verzoeker en uitvoerder van de kindbeschermingsmaatregel hebben geen vaste plaats in de rechtszaal, maar zitten in de meeste gevallen samen achter dezelfde tafel. Indien een ouder of beide ouders van een tolk zijn voorzien, neemt deze in alle gevallen naast de desbetreffende ouder(s) plaats. Ditzelfde geldt voor de raadsman, ook deze zit in alle gevallen naast de ouder(s). Van de in totaal 42 zaken werden ouders in zes zaken bijgestaan door een tolk en in 13 zaken door een raadsman.

4.2 Geobserveerde zaken

Voor dit onderzoek zijn tweeënveertig zaken geobserveerd, zowel eerste verzoeken als verlengingsverzoeken voor een kindbeschermingsmaatregel. In het onderzoek zijn enkel de zaken meegenomen waarin ouders ter zitting zijn gekomen die opgeroepen waren en toestemming hebben gegeven aan de onderzoekers om te mogen observeren. Bij de rechtbank Utrecht, waar dit onderzoek plaats vindt, zijn 12 verschillende rechters geobserveerd. In bijlage 4 is een overzicht te zien van het aantal geobserveerde zaken per rechter.

4.3 De communicatie van rechters met ouders

Uitleg

Middels de observaties wordt gekeken naar de communicatie van rechters richting ouders. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen ouders die een eerste verzoek of een verlengingsverzoek tot een ondertoezichtstelling bijwonen. Bij een eerste verzoek tot ondertoezichtstelling wordt verwacht dat ouders minder ervaring hebben met de procedures en daardoor meer uitleg behoeven. Bij ouders die wegens een verlengingsverzoek naar de rechtbank komen, is het aannemelijk dat zij reeds ervaring hebben met een zitting. Zeven van de 12 rechters hebben tijdens de onderzoeksperiode enkel eerste ondertoezichtstellingsverzoeken behandeld, waardoor bij hen niet kan worden bekeken of de mate van ervaring van ouders van invloed is op de communicatie tussen de rechter en ouders. De uitkomsten van de overige vijf rechters verschillen niet van elkaar wanneer gekeken wordt naar zowel de behandeling van eerste verzoeken als verlengingsverzoeken, maar verschillen per zaak. In hun communicatie jegens ouders lijkt geen onderscheid te bestaan tussen ‘ervaren’ of ‘onervaren’ ouders. Om deze reden wordt in onderstaande resultaten geen onderscheid meer gemaakt tussen een eerste verzoek of een verlenging voor een ondertoezichtstelling.

Bij binnenkomst van de ouders en overige betrokkenen in de zittingszaal, wijzen in alle zaken de rechters de aanwezigen een plaats toe. Wanneer iedereen heeft plaatsgenomen, stellen de rechters zich in alle zaken voor. De griffier wordt in vier zaken, betreffend drie rechters, niet voorgesteld. In één zaak waar de griffier wel wordt voorgesteld, wordt niet zijn/haar rol uitgelegd. Het voorstellen van Bureau Jeugdzorg en de Raad voor de Kinderbescherming wordt op twee verschillende manier gedaan. De ene keer worden zij voorgesteld doordat de rechter de naam en functie opnoemt en hen vervolgens naar een plaats begeleidt en de andere manier is door hen expliciet voor te stellen wanneer iedereen heeft plaatsgenomen. In alle zaken wordt benoemd wanneer iemand van Bureau Jeugdzorg en de Raad voor de Kinderbescherming is, waarbij kort hun rol wordt toegelicht. In veertig zaken werden de onderzoekers bij aanvang van de zitting voorgesteld, waarbij in twee gevallen dit niet gepaard ging met het vragen van toestemming voor onze aanwezigheid. In de twee zaken waarbij de onderzoekers niet bij aanvang werden voorgesteld, kwam de rechter daar gedurende de zitting alsnog op terug. In alle zaken werd de reden van de zitting gegeven, hoewel twee rechters dit minder uitgebreid doen dan de anderen. Tien van de 12 rechters geven de reden van de zitting weer door een beknopte samenvatting van het raadsrapport te geven, zoals *“Het verzoek voor een ondertoezichtstelling wordt door de Raad voor de*

Kinderbescherming aangevraagd omdat er zorgen zijn om....”. De overige twee rechters geven aan dat de Raad voor de Kinderbescherming of Bureau Jeugdzorg een verzoek heeft ingediend voor een ondertoezichtstelling en geven vervolgens het woord aan een van hen om het verzoek verder toe te lichten. Wat als opvallend naar voren komt, is dat de reden van de aanwezigheid van de ouder(s) geen enkele keer benoemd wordt. Geen enkele rechter geeft aan dat de ouders belanghebbenden zijn en om deze reden ter zitting gehoord moeten worden.

In 22 van de 42 zaken wordt eerst het woord gegeven aan de verzoeker en in twintig zaken krijgen ouders eerst het woord. De volgorde van de procespartijen is per zaak verschillend, waarbij ook het laatste woord tussen de procespartijen sterk varieert. In twintig van de 42 zaken krijgen ouders het laatste woord, in 14 van de 42 zaken de verzoeker en in acht van de 42 zaken mag de (mogelijke) uitvoerder als procespartij de zaak afsluiten, dit was zowel bij eerste - als verlengingsverzoeken. De rechter geeft de procespartijen de ruimte om op elkaar te reageren, maar in de meeste gevallen verloopt het debat tussen de procespartijen wel via de rechter.

Wanneer een kind voorafgaand aan de zitting gehoord wordt, wordt in negen van de 13 zaken aan ouder(s) volledig meegedeeld wat daar besproken is. Bij twee van de 13 zaken wordt dit gedeeltelijk gedaan en bij de overige twee zaken wordt niets aan ouders meegedeeld.

Communicatie

Middels de observaties is gekeken naar de manier van communiceren door de rechter richting ouders, waarbij aandacht gegeven wordt voor het tempo, volume, articulatie, intonatie en de moeilijkheidsgraad. Vervolgens wordt gekeken naar het gebruik van jargon en afkortingen, in hoeverre – en op welke wijze – de rechter verduidelijking geeft en het begrip van ouders toetst.

Uit de observaties blijkt dat in bijna alle zaken de rechters zich vriendelijk opstellen tegenover de ouders, dit kenmerkt zich door een vriendelijke gelaatsuitdrukking, adequaat oogcontact met een stabiele en vriendelijke intonatie. Slechts in één zaak werd een strenge intonatie gehanteerd. In Tabel 3 is een overzicht weergegeven van de verschillende aspecten van communicatie per rechter. De schaal loopt hierbij van ‘1’ tot en met ‘5’, waarbij de cijfers oplopen naar mate de manier van communiceren vaker toegepast wordt (niet – beneden gemiddeld – gemiddeld – boven gemiddeld – veel).

Tabel 3. *Manier van communiceren per rechter*

	Tempo	Volume	Articulatie	Intonatie	Moeilijkheidsgraad
Rechter A	3	3	3	3	3
Rechter B	3	3	4	3	3
Rechter C	3	3	3	3	4
Rechter D	4	4	3	3	3
Rechter E	3	3	3	3	3
Rechter F	3	3	3	3	3
Rechter G	3	3	3	3	3
Rechter H	3	3	3	3	3
Rechter I	3	3	3	3	3
Rechter J	2	3	3	3	3
Rechter K	3	3	3	3	3
Rechter L	3	3	3	3	4

Uit de observaties komt naar voren dat in 36 van de 42 zaken door de rechters een normaal tempo van praten wordt gehanteerd, in vier van de 42 zaken hanteren de rechters een benedengemiddeld tempo en in twee van de 42 zaken een bovengemiddeld tot hoog tempo. De beneden- en bovengemiddelde uitkomsten worden door vier verschillende rechters behaald. Dit houdt in dat de zaken waarin ofwel een langzamer tempo ofwel een sneller tempo wordt gehanteerd evenredig zijn verdeeld over verschillende rechters. Wat betreft het volume van de rechters in hun communicatie richting ouders, wordt in 31 van de 42 zaken een gemiddeld volume gehanteerd. In één zaak van de 42 praat een rechter wat zachter en in tien van de 42 zaken, betreffende vier rechters, wordt een harder volume gehanteerd. Verder wordt in 27 van de 42 zaken door rechters op een normale wijze gearticuleerd, in 15 van de 42 zaken hanteren negen rechters een meer overdreven vorm van articulatie. Deze negen rechters hanteren slechts in één of twee behandelde zaken een duidelijkere articulatie en in de overige zaken op een normale wijze.

Wat betreft de moeilijkheidsgraad van communiceren, wordt in acht van de 42 zaken een bovengemiddelde moeilijkheidsgraad gehanteerd. Vijf van de 12 rechters hanteren minstens bij één van deze acht behandelde zaken een bovengemiddelde moeilijkheidsgraad in hun communicatie en één rechter in al haar twee behandelde zaken. In de overige 34 van de 42 zaken hanteert men een gemiddelde moeilijkheidsgraad. In de zaken waar de moeilijkheidsgraad wat betreft de communicatie hoger lag, werd regelmatig gebruik gemaakt

van moeilijke woorden of gezegden, zoals ‘*stramien*’, ‘*coöperatief*’ en ‘*in kunnen en kruiken*’. Daarnaast werden in deze zaken ook regelmatig lange zinnen gehanteerd, waardoor het voor ouders mogelijk moeilijk zou kunnen zijn om de rechter goed te volgen.

In 28 van de 42 zaken is geen vakjargon gebruikt door de rechters, in acht zaken is weinig, ofwel één keer per zaak, gebruik gemaakt van vakjargon en in zes zaken is weinig tot matig, ofwel twee tot drie keer per zaak, gebruik gemaakt van vakjargon. Wanneer de zaken per rechter worden geanalyseerd blijkt dat vier van de 12 rechters in geen van de behandelde zaken vakjargon gebruiken. De overige acht van de 12 rechters maken weinig tot matig, ofwel twee tot drie keer per zaak, gebruik van vakjargon. Woorden die regelmatig door rechters werden gebruikt zijn ‘*machtiging*’ en ‘*voorwaardelijk*’. Tijdens de zaken worden ook weinig afkortingen gebruikt, namelijk slechts in vijf van de 42 zaken. Hierbij wordt weinig tot matig, ofwel twee tot drie keer per zaak, gebruik gemaakt van afkortingen. Deze afkortingen worden door drie van de 12 rechters gehanteerd, de overige negen rechters maken geen gebruik van afkortingen in hun communicatie met ouders.

Daarentegen verduidelijken de rechters veelvuldig tijdens de zitting, namelijk in 35 van de 42 zaken. In de overige zeven zaken maken rechters weinig tot matig, gebruik van verduidelijking. Slechts twee van de 12 rechters verduidelijken in meer dan één behandelde zaak weinig tot matig. De verduidelijking door de rechters kan variëren tot het uitgebreid uitleggen van de rol van de gezinsvoogd tot het uitgebreid toelichten van het raadsrapport. Eén van de 12 rechters licht uitgebreid het verloop van de zitting toe, zoals “*Allereerst krijgt u als ouder het woord, vervolgens zal ik het woord doorgeven aan de overige aanwezigen en tot slot krijgt u nog een kans om te reageren*”.

Slechts in 12 van de 42 zaken toetsen de rechters expliciet - op een waarneembare manier voor de onderzoekers – het begrip van ouders. De rechter toetst expliciet het begrip van ouders door te vragen of het voor ouders duidelijk is of door te vragen of ouders gehoord hebben wat de overige betrokkenen gezegd hebben. In 16 van de 42 zaken wordt het begrip van ouders op een minder waarneembare manier getoetst. Hierbij stelt de rechter wel andere vragen waaruit tevens kan blijken of ouders het begrepen hebben, waarmee impliciet het begrip van ouders getoetst wordt. In de overige 14 van de 42 zaken hebben de rechters op geen enkele zichtbare manier het begrip van ouders getoetst. Wanneer verder gekeken wordt in hoeverre de rechters hierin verschillen, wordt duidelijk dat maar één van de 12 rechters in al zijn of haar drie behandelde zaken expliciet het begrip toetst van ouders. Daarnaast toetsten zeven van de 12 rechters in minstens één door hun behandelde zaak expliciet het begrip van ouders en de overige vier van de 12 rechters toetsen het begrip van ouders niet of lijken dit

impliciet te doen.

Als de rechter middels een tolk met ouders communiceert, toetst de rechter in drie van de zes zaken niet of de ouders begrepen hebben wat hij of zij heeft verteld en in één van de zes zaken gedeeltelijk. Daarnaast laat de meerderheid van de rechters de tolk niet uitpraten, alvorens zij zelf weer beginnen te praten. Dit heeft tot gevolg dat zowel de tolk als ouders niet alles meekrijgen van wat de rechter hen te vragen en/of te vertellen heeft.

Uitspraak

De rechters nemen in 37 van de 42 gevallen aan het eind van de zitting een beslissing en geven hierbij ook de duur aan van de uitgesproken maatregel. In de overige vijf van de 42 zaken, betreffende vijf verschillende rechters, is de beslissing uitgesteld en krijgen ouders nader bericht. Bij het nemen van een beslissing geeft de rechter in bijna alle gevallen een motivatie waarmee het doel kenbaar gemaakt wordt, met uitzondering van drie zaken. In één van deze drie zaken beslist de rechter, wegens aanwezigheid van de kinderen bij de uitspraak, de uitleg nader op te sturen op papier. Bij de overige twee van de drie zaken komt geen duidelijke reden naar voren voor het ontbreken van de motivatie. Het is per zaak, en niet per rechter, verschillend in hoeverre de rechter een minimale of uitgebreide motivatie geeft. Een aantal voorbeelden die rechters als motivatie geven, zijn onder andere: “*Voor een betere samenwerking tussen de ouders*”, “*Uw kind heeft, in verband met haar licht verstandelijke beperking, extreme hulp nodig*”, “*Om de gezondheid en ontwikkeling te kunnen garanderen*” en “*Hulp in het vrijwillig kader is niet voldoende gebleken*”. Tot slot wordt in geen enkele zitting door de rechters expliciet de mogelijkheid gegeven om vragen te stellen naar aanleiding van de uitspraak. De rechter verwijst hierbij naar de toegewezen gezinsvoogd, die de overige vragen nog kan beantwoorden.

Concluderende kan gezegd worden dat per zaak en rechter verschillend gecommuniceerd wordt richting ouders. De rol en functie van de belanghebbenden worden (deels) uitgelegd, maar zou meer volledig gedaan kunnen worden. Daarbij wordt weinig vakjargon gehanteerd door de rechters en wordt voor de ouders veel verduidelijkt. Tot slot wordt in bijna alle gevallen door de rechter een motivatie gegeven bij de uitgesproken maatregel, echter wordt weinig de mogelijkheid gegeven aan ouders om hierop te kunnen reageren.

4.4 Het horen van ouders

Inhoud

Door middel van observaties is gekeken in hoeverre en op welke wijze ouders gehoord

worden tijdens een OTS-zitting. Door ouders de gelegenheid te bieden om persoonlijke omstandigheden te bespreken en om hun verhaal te kunnen doen, worden ouders betrokken bij de inhoudelijke behandeling van de zaak op zitting. Hierbij wordt tevens gekeken naar de gesprekstechnieken die de rechter hanteert ten aanzien van ouders. Ook wordt middels observaties bekeken in hoeverre ouders de ruimte krijgen van de rechter om vragen te kunnen stellen. Tot slot zal gekeken worden in hoeverre de toevoeging van een raadsman voor ouders invloed heeft op het horen van ouders.

De bespreking van de persoonlijke omstandigheden wordt in een verschillende mate gedaan. Tevens verschillen de omstandigheden die besproken worden, zoals de thuissituatie, persoonlijke problemen van de ouders en de problemen rondom het kind (zie Tabel 4). De schaal wat betreft de bespreking van persoonlijke omstandigheden loopt van 1 tot en met 5, waarbij de cijfers oplopen naar mate de omstandigheden vaker besproken worden (niet – beneden gemiddeld – gemiddeld – boven gemiddeld – veel).

Tabel 4. *Bespreking persoonlijke omstandigheden door de rechters*

	Bespreking thuissituatie	Bespreking persoonlijke problemen ouders	Bespreking problemen rondom kind
Rechter A	5	3	5
Rechter B	4	5	3
Rechter C	5	2	5
Rechter D	5	3	3
Rechter E	2	5	2
Rechter F	5	4	4
Rechter G	5	5	4
Rechter H	4	4	4
Rechter I	5	2	5
Rechter J	5	5	3
Rechter K	2	1	5
Rechter L	5	3	2

Aan de thuissituatie wordt in 28 van de 42 zaken veel aandacht besteed. In vier van de 42 zaken wordt hier bovengemiddeld aandacht aan besteed en in zes van de 42 zaken gemiddeld aandacht. In twee zaken krijgt de thuissituatie weinig aandacht en in twee zaken wordt de thuissituatie niet besproken. Bij de persoonlijke problemen van ouders en rondom het kind

lijkt door de rechters geen eenduidige lijn getrokken te worden, aangezien dit van lage tot hoge mate verspreid is. In 24 van de 42 zaken wordt door de rechter veel aandacht besteed aan de persoonlijke problemen van ouders. Verder worden in drie van de 42 zaken bovengemiddeld, in acht van de 42 zaken gemiddeld, drie zaken benedengemiddeld en tot slot in zeven zaken (betreffende zes rechters) geen aandacht besteedt aan de persoonlijke problemen van ouders. De mate waarin de rechter ouders de persoonlijke omstandigheden aan bod laat komen, lijkt te verschillen per zaak en de problematiek. Wanneer een rechter niet ingaat op de persoonlijke problemen van ouders, zoals financiële, gezondheids- en scheidingsproblemen, lijken deze niet of in mindere mate aanwezig te zijn. Ondanks dat een verzoek voor een ondertoezichtstelling ingediend wordt wegens een bedreiging van de belangen of gezondheid van een kind, wordt door de rechter in slechts 22 van de 42 zaken veel aandacht besteed aan de persoonlijke problemen rondom het kind.

De verschillende gesprekstechnieken die door de rechters worden gehanteerd, worden in onderstaand overzicht weergegeven (zie Tabel 5). De schaal wat betreft de gesprekstechnieken loopt van 1 tot en met 5, waarbij de cijfers oplopen naar mate de rechter een bepaalde gesprekstechniek vaker gebruikt (niet – beneden gemiddeld – gemiddeld – boven gemiddeld – veel).

Tabel 5. *Gesprekstechnieken per rechter*

	Samenvatten/ parafraseren	Interesse tonen in verhaal	Aanmoedigen tot spreken	Begrip tonen	Complimenteren
Rechter A	5	5	4	5	3
Rechter B	5	5	5	5	4
Rechter C	5	5	5	3	1
Rechter D	3	5	5	5	4
Rechter E	5	5	5	5	2
Rechter F	5	5	5	4	1
Rechter G	5	5	5	5	2
Rechter H	5	5	5	5	4
Rechter I	5	5	5	5	3
Rechter J	5	5	5	5	2
Rechter K	5	5	5	5	1
Rechter L	5	5	4	3	2

In 37 van de 42 zaken vatten rechters veel, ofwel acht tot tien keer, samen wat ouders hebben gezegd, zoals *“Dus u zegt dat er problemen zijn”* en *“Als ik u goed begrijp dan..”*. In de overige vier zaken wordt er weinig tot matig samengevat, ofwel twee tot zes keer, waarvan drie zaken één rechter betreffen. Dit waren overigens de enige behandelde zaken van deze rechter. In veertig zaken, waar alle twaalf de rechters in voorkomen, wordt door de rechters in hoge mate interesse getoond in het verhaal van ouders door ouders uit te laten praten en adequaat te reageren op het verhaal. Door de ouders aan te kijken en te knikken, nemen de rechters een geïnteresseerde houding aan. Daarbij stellen de rechters veel concretiserende vragen, zoals *“Hoeveel?”*, *“Hoe vaak?”* en *“Waarom vindt u dat?”*. In de overige twee zaken tonen rechters in bovengemiddelde mate interesse in het verhaal van ouders. Verder moedigen in 38 zaken van de 42 zaken de rechters ouders in hoge mate aan tot spreken, zoals *‘Wilt u hier iets over kwijt?’*. In vier zaken, waarvan drie zaken één rechter betreffen, moedigen rechters de ouders in gemiddelde tot bovengemiddelde mate aan tot spreken. In 31 van de 42 zaken tonen rechters veel (vier keer) begrip aan ouders over de situatie of problematiek van het kind. Verder tonen rechters in drie zaken rechters weinig (één keer) begrip, in vier zaken in gemiddelde mate (twee keer) en in vier zaken in bovengemiddelde mate (drie keer). De rechters tonen op de volgende manieren begrip: *“U bent daarin machteloos”*, *“Ik snap dat het u hoog zit”*, *“Dat is ook lastig”* en *“Uw situatie is ook niet makkelijk”*.

De rechters zijn meer terughoudend in het geven van complimenten aan ouders, in twintig zaken worden er namelijk geen complimenten gegeven. Hierbij geven acht van de twaalf rechters in minimaal één behandelde zaak geen complimenten aan ouders, waarbij één rechter in al haar of zijn zeven behandelde zaken geen compliment heeft gegeven. In 11 zaken worden er veel (vier of meer) complimenten gegeven door zeven rechters, in twee zaken en door twee rechters in bovengemiddelde mate (drie keer), in zes zaken door zes rechters in gemiddelde mate (twee keer) en tot slot in drie zaken door drie rechters in benedengemiddelde mate (één keer). Met uitzondering van een rechter, die in geen enkele zaak een compliment heeft gegeven, zijn de resultaten per zaak verschillend. In de ene zaak heeft een rechter veel complimenten gegeven, terwijl hij of zij dit vervolgens in een andere zaak geen enkele keer doet. Wanneer de rechter een compliment geeft, gaat dit om positieve kanten van de ouders en van het kind. Indien de rechter complimenten geeft aan ouders over het kind, gaat dit als volgt: *“Dan heeft hij een grote stap gezet”*. Toch geven de rechters vaker een compliment aan de ouder zelf, zoals bijvoorbeeld: *“Wat laat u een goede inzet zien voor de ouderschapsbemiddeling”*, *“U heeft als moeder alles gedaan wat binnen uw bereik ligt”* en *“Mijn complimenten dat jullie het zo oppakken”*.

In alle 42 zaken, ofwel bij alle rechters, krijgen ouders de mogelijkheid om hun verhaal te doen. Deze mogelijkheid wordt gegeven door onder andere de vragen die rechters aan ouders stellen. De wijze waarop dit gebeurt, verschilt per zaak en rechter maar vaak worden meerdere manieren toegepast (zie Tabel 6). Ook in dit overzicht loopt de schaal van ‘1’ tot en met ‘5’, waarbij de cijfers oplopen naar mate de rechter meer ruimte geeft voor een verhaal en vragen (niet – beneden gemiddeld – gemiddeld – boven gemiddeld – veel).

Tabel 6. *Ruimte gegeven voor verhaal en vragen per rechter*

	Gesloten vragen stellen	Open vragen stellen	Ouders rustig laten uitpraten
Rechter A	3	5	5
Rechter B	5	5	5
Rechter C	5	5	5
Rechter D	3	3	3
Rechter E	5	5	4
Rechter F	5	5	5
Rechter G	5	5	4
Rechter H	4	5	5
Rechter I	5	5	3
Rechter J	3	3	5
Rechter K	5	5	5
Rechter L	3	3	4

Zoals hierboven weergegeven, variëren de hoeveelheid gestelde vragen tussen ‘gemiddeld’, ‘bovengemiddeld’ en ‘veel’. In 28 van de 42 zaken worden door de rechters veel open vragen aan ouders gesteld, zoals *“Wat vindt u daarvan?”* of *“Op welke manier kunt u geholpen worden?”*. In vijf van de 42 zaken stellen rechters in bovengemiddelde mate open vragen en in negen van de 42 gevallen in gemiddelde mate. Tevens komt naar voren dat negen van de 12 rechters veel open vragen stellen, waarbij deze rechters in alle door hun behandelde zaken bovengemiddeld tot veel open vragen stelden. Eén van de 12 rechters stelt in al haar drie behandelde zaken in gemiddelde mate open vragen en de overige twee van de 12 rechters varieerde per zaak van ‘gemiddeld’ tot ‘veel’. In 26 van de 42 zaken worden door de rechters veel gesloten vragen aan ouders gesteld. In drie zaken wordt in bovengemiddelde mate gesloten vragen aan ouders gesteld en in 13 zaken in gemiddelde mate. Wanneer per rechter wordt gekeken, blijkt dat zeven van de 12 rechters veel gesloten vragen aan de ouders stellen, vier van de 12 rechters in gemiddelde mate en één rechter stelt in bovengemiddelde mate gesloten vragen. Voorbeelden van de gesloten vragen zijn: *“Bent u het met mij eens?”* of *“Begrijpt u de zorgen van de Raad voor de Kinderbescherming?”*. De rechters stellen over het algemeen eerst een open vraag, zoals *“Kunt u mij vertellen waarom dit zo is?”*, waar vervolgens een (controleerende) gesloten vraag op volgt, zoals *“Klopt het dat..?”*.

De rechters laten over het algemeen de ouders gemiddeld tot veel laten uitpraten zodat ouders op een rustige manier hun verhaal konden doen en nauwelijks onderbroken worden. In 27 van de 42 zaken laten rechters ouders zelfs veel uitpraten door de ouders niet tot nauwelijks te onderbreken in hun verhaal. In drie zaken gebeurt dit in bovengemiddelde mate en in 10 zaken laten rechters in gemiddelde mate uitpraten. In twee zaken laten echter twee verschillende rechters de ouders minder uitpraten door ouders vaker te onderbreken. In een van deze zaken werd een geëmotioneerde moeder meerdere malen onderbroken door de rechter met de volgende woorden: *“Kijkt u mij eens aan en laat u mij nu eens eerst uitpraten”*. Wanneer ouders onderbroken worden door de rechter, zegt de rechter *“Dat begrijp ik, maar”* of *“Excuses, maar ik moet u hierin onderbreken”*.

Over het algemeen verschilt de ruimte die gegeven wordt aan ouders om vragen te kunnen stellen tijdens een zitting. Wanneer de ruimte gegeven wordt door de rechter aan ouders om vragen te stellen, wordt dit op een verschillende wijze gedaan. In acht van de 42 zaken stellen ouders uit zichzelf vragen en wordt dit door de rechter toegelaten. In twee van de 42 zaken, betreffende twee rechters, wordt aan ouders gevraagd of zij nog vragen hebben. In 19 van de 42 zaken, betreffende negen rechters, laten de rechters in minimaal één behandelde zaak stiltes vallen, waarbij ouders worden aangekeken en hierdoor de ruimte krijgen om vragen te stellen. Hierbij geven twee van deze negen rechters in al hun behandelde zaken deze mogelijkheid, echter hebben deze rechters beduidend een kleiner aantal zaken behandeld, namelijk twee zaken per rechter. Eén rechter laat daarentegen in zes van de zeven behandelde zaken een stilte vallen. Wat in alle zaken gevraagd wordt aan het einde van de zaak: *“Heeft u nog iets dat u kwijt wil?”* of *“Heeft u nog iets te zeggen?”*. Hierdoor wordt niet specifiek gevraagd of ouders vragen hebben, maar wordt wel ruimte geboden om nog iets op te merken. Doordat ouders op deze momenten de mogelijkheid krijgen om iets op te merken of vragen te stellen, wordt tevens het begrip getoetst van ouders. Indien de ouder het namelijk niet volledig begrepen heeft, krijgt de ouder hierbij de mogelijkheid om dit na te kunnen vragen.

Raadsman

Wanneer de ouders van rechtsbijstand zijn voorzien, kan een verschil te zien zijn in hoeverre ouders gehoord worden door de kinderrechter. De raadsman kan voor ouders spreken, waardoor vooral gecommuniceerd wordt tussen de rechter en de raadsman, ouders aanvullen of een minimale rol op zich nemen. In 13 van de 42 zaken worden de ouder(s) bijgestaan door een raadsman. Wanneer de ouders worden bijgestaan door een raadsman, vragen de rechters of zij het woord kunnen geven aan de raadsman of aan de ouders. De

ouders geven vervolgens zelf aan of zij zelf een invulling willen geven of dat de raadsman in eerste instantie voor hen zal praten.

Wanneer de raadsman voor de ouders spreekt, wat in drie zaken voorkomt, geldt hierbij dat de raadsman reageert op de vragen van de rechter en de mening van ouders vertegenwoordigd wat betreft het verzoek. In negen van de 13 zaken vult de raadsman de ouder(s) aan en in één van de 13 zaken neemt de raadsman een minimale rol op zich. Toch wordt in alle 13 zaken aan één van de ouders, of beiden, tot slot nog kort om een reactie gevraagd betreffende het verzoek om de ondertoezichtstelling.

Samenvattend is gezien dat ouders door de rechter gehoord werden, hoewel dit per zaak of rechter enigszins verschilt in de manier waarop. Verschillende gesprekstechnieken zijn gehanteerd om op deze manier ouders de gelegenheid te geven om hun verhaal te kunnen doen. Daarentegen hebben de rechters weinig aan ouders gevraagd of ze nog vragen hadden en zijn de rechters terughoudend in het geven van complimenten. Wanneer ouders bijgestaan worden door een raadsman, heeft de rechter tot slot de ouders nog de gelegenheid gegeven om te kunnen reageren. Indien gekeken wordt in hoeverre ouders de gelegenheid krijgen om te kunnen participeren tijdens een zitting, komt geen duidelijk verschil naar voren tussen de rechters. Gezien wordt dat de verschillende resultaten op het gebied van communicatie, gesprekstechnieken en de ruimte die gegeven wordt om verhaal te doen en vragen te stellen, verschillend is per zaak. De meerderheid van de rechters laten op de verschillende aspecten van communicatie weinig afwijkingen zien ten opzichte van de gemiddelden. In het geval dat een rechter binnen een aspect van communicatie in de meerderheid van zijn of haar behandelde zaken een afwijking laat zien, heeft deze rechter minder zaken behandeld. Dit vergroot de kans dat de desbetreffende afwijking gebaseerd is op toeval, waardoor niet gesproken kan worden van een structurele afwijking binnen de communicatie ten opzichte van rechters waarvan meer zaken zijn bijgewoond. Bepaalde zaken waar ouders in discussie gaan, hevig geëmotioneerd zijn, ruzie hebben met hun partner of een raadsman of tolk aanwezig is, vragen om een andere aanpak. Kortom, de gelegenheid voor ouders om te kunnen participeren, lijkt niet minder aanwezig te zijn bij een specifieke kinderrechter, maar is verschillend per zaak.

5. Conclusie

In dit onderzoek is gekeken in hoeverre en op welke wijze de rechter communiceert jegens ouders, rekening houdend met hun ervaringen. Tevens is gekeken in hoeverre en op welke wijze ouders gehoord worden door de rechter op een zitting. Met gebruikmaking van de

resultaten wordt getracht de onderzoeksvragen en de centrale vraagstelling te kunnen beantwoorden, namelijk *'In hoeverre biedt de kinderrechtter ouders de gelegenheid te participeren op zitting?'.* De conclusies betreffende de onderzoeksvragen zullen hieronder worden weergegeven om vervolgens een conclusie te kunnen trekken wat betreft de centrale vraagstelling.

Op basis van vorig onderzoek zijn een aantal verwachtingen opgesteld betreffende de communicatie van de rechters. Allereerst werd verwacht dat rechters in hoge mate gebruik maken van vakjargon en afkortingen, terwijl uit onderzoek is gebleken dat hoe minder gebruik gemaakt wordt van dergelijke terminologie hoe groter de kans om volwaardig en actief deel te kunnen nemen aan het proces (Weijers & Rap, 2011). Ouders en kinderen hebben vaak geen kennis van uitdrukkingen, afkortingen en gewoontes die tijdens een zitting worden gehanteerd (Weijers & Hokwerda, 2003). Deze hypothese wordt op basis van huidige onderzoeksresultaten verworpen; geen enkele rechter maakt veelvuldig gebruik van vakjargon en/of afkortingen. Een aantal rechters was in staat om vakjargon en afkortingen in zijn geheel te vermijden, de meerderheid van de rechters gebruikte in een enkel geval, namelijk twee tot drie keer, vakjargon. Afkortingen werd door de meerderheid van de rechters niet gebruikt.

Wat betreft de moeilijkheidsgraad van de communicatie, kan de vooraf opgestelde hypothese ook verworpen worden. De meerderheid van de rechters hanteert een gemiddelde moeilijkheidsgraad in de communicatie met ouders. Slechts in enkele gevallen werd een bovengemiddelde moeilijkheidsgraad gehanteerd, waarbij de rechter niet altijd lijkt aan te sluiten bij het cognitieve niveau van ouders. Wanneer gekeken wordt naar de moeilijkheidsgraad van de communicatie, kan geen verschil worden geconstateerd in de wijze waarop de rechters met onervaren of ervaren ouders communiceren. Dit betekent echter niet dat rechters geen rekening houden met onervaren ouders. Sterker nog, alle rechters lijken onervarenheid als referentiekader te hanteren; ook bij ouders die meerdere OTS-zittingen hebben bijgewoond, wordt moeilijk taalgebruik vermeden.

Tevens komt uit eerder onderzoek dat voor de optimalisatie van het begrip, voortdurend gelet dient te worden dat diegene begrijpt wat er besproken wordt (Weijers & Rap, 2011). Uit huidig onderzoek komt echter naar voren dat de rechters niet tot nauwelijks het begrip van ouders toetsen. Slechts één van de 12 rechters toetst in alle behandelde zaken expliciet het begrip van ouders door te vragen of alles duidelijk is en of ouders nog vragen hebben. Wel stellen de rechters over het algemeen andere vragen waaruit tevens kan blijken of de ouder het begrepen heeft. Dit wordt mede gedaan door aan het einde van de zitting te vragen of ouders nog iets kwijt zouden willen of op te merken hebben.

Wat betreft het 'gehoord worden' door de rechter, kan op basis van huidige onderzoeksresultaten gesteld worden dat hier in bovengemiddelde mate aandacht aan wordt besteedt. De hypothese dat ouders niet altijd de gelegenheid krijgen om hun verhaal te kunnen doen, wordt op basis van de onderzoeksresultaten dan ook verworpen. De 12 rechters tonen allen over het algemeen in hoge mate begrip aan ouders voor de situatie of problematiek. Daarnaast tonen alle rechters interesse in het verhaal van ouders, moedigen veel aan tot spreken en laten ouders in hoge mate uitpraten. Dit is van belang aangezien ouders doorgaans een positieve waardering geven wanneer de rechter begrip toont en een luisterend oor biedt (Schuytvlot, 1999). Ook zorgt een persoonlijke benadering van de rechter, in plaats van een onpersoonlijke sfeer en het formele karakter van de rechtszitting, voor een positief oordeel bij de ouders (Schuytvlot, 1999). Dit verwezenlijken de rechters door een geïnteresseerde houding aan te nemen door ouders veel aan te kijken en te knikken. Desondanks complimenteren de rechters ouders over het algemeen niet tot nauwelijks, waardoor weinig aandacht gegeven wordt aan de positieve aspecten.

De mate waarin persoonlijke omstandigheden van ouders besproken worden, verschilt per zaak en de problematiek. Rechters laten de thuissituatie, persoonlijke problemen ouders en problemen rondom het kind aan bod komen, echter geldt hierbij dat wanneer de rechter niet ingaat op bepaalde persoonlijke omstandigheden, deze niet of in mindere mate aanwezig lijkt te zijn. Dit komt overeen met het feit dat in alle 42 zaken, ofwel bij alle rechters, de ouders de mogelijkheid krijgen om hun verhaal te kunnen doen. Dit wordt verwezenlijkt door de hoge mate waarin de rechter zowel open- als gesloten vragen stelt, waaruit blijkt dat zij op een zeer gerichte wijze ouders ondervragen. Tevens kunnen ouders rustig uitpraten, waardoor zij over de persoonlijke omstandigheden kunnen praten. De ruimte die gegeven wordt aan ouders op een zitting om vragen te kunnen stellen, vraagt nog wel om verbetering aangezien in 17 van de 42 zaken niet de gelegenheid aan ouders wordt geboden om vragen te kunnen stellen.

Wanneer de ouders van rechtsbijstand zijn voorzien, reageert over het algemeen de raadsman op de vragen van de rechter en vertegenwoordigt daarmee de mening van ouders wat betreft het verzoek. Toch wordt in alle zaken aan een van de ouders, of beiden, tot slot nog kort om een reactie gevraagd betreffende het verzoek om de ondertoezichtstelling.

Tot slot wordt stilgestaan bij de centrale vraagstelling van het onderzoek. Geconcludeerd kan worden dat alle geobserveerde rechters bij de rechtbank van Utrecht ouders in boven gemiddelde tot hoge mate in de gelegenheid stellen om te kunnen participeren in het onderzoek. Rechters hanteren gebruikelijke taal, waardoor het mogelijk

voor ouders is om te volgen wat de rechter hen vertelt. Verder krijgen ouders de gelegenheid van de rechters om hun verhaal te doen, waarbij de rechters een geïnteresseerde houding aan nemen in wat de ouders hen te vertellen heeft. De rechters lijken veelvuldig stil te staan bij de participatie van ouders. Wanneer gekeken wordt naar de verschillende resultaten tussen de rechters, blijkt dat het handelen van de rechter per zaak verschillend is. Geconcludeerd kan worden dat de problematiek, situatie of houding van ouders bepaalde handelingen en vaardigheden van de rechters vereist, wat leidt tot de verschillende resultaten.

6. Praktische aanbevelingen aan de rechtbanken

Dit onderzoek dat uitgevoerd is bij de Rechtbank van Utrecht heeft uitgewezen dat de rechters in voldoende mate de ouders de gelegenheid geven om te kunnen participeren tijdens een zitting. Desondanks kan aan een aantal zaken nog meer aandacht besteedt worden en om deze reden zullen een aantal praktische aanbevelingen gegeven worden.

Allereerst komt naar voren dat de rechters tijdens een zitting meer mogen benadrukken wat goed gaat bij de ouder(s) of kind(eren). Op dit moment worden weinig complimenten gegeven aan de ouder(s), waar wellicht in een aantal zaken ook weinig positiefs te benoemen valt, maar dit zou de motivatie van ouders wel kunnen verhogen. Door tijdens een zitting ook een accent te leggen op de positieve ontwikkeling(en), in het belang van het kind, zal dit het accepteren en het open staan voor verdere hulpverlening mogelijk stimuleren.

Ten tweede zouden de rechters tijdens een zitting vaker kunnen toetsen of ouders het daadwerkelijk begrepen hebben. Momenteel wordt dit veelal impliciet of gedeeltelijk gedaan, waardoor de rechter geen accuraat beeld heeft of hetgeen dat de rechter gezegd heeft, ook daadwerkelijk is overgekomen. Dit terwijl tijdens een zitting toch in sommige gevallen de moeilijkheidsgraad hoog ligt en gebruik gemaakt wordt van vakjargon. Door structureel de gelegenheid te geven aan ouders om vragen te stellen, wordt tevens het begrip van ouders getoetst doordat zij aan kunnen geven indien ouders het niet begrepen hebben. Vervolgens zou de rechter nog extra verduidelijking kunnen geven, zodat de rechter volledig aansluit bij het cognitieve en/of- taalniveau van de ouders.

Ten derde is het van belang dat de rechter een duidelijke en volledige motivatie geeft ten tijden van de uitspraak. De rechters geven tijdens de zitting een uitleg, maar de mate waarin is verschillend. Opgemerkt is dat na de uitspraak sommige ouders nog vragen hebben, waarvoor doorverwezen wordt naar de toegewezen gezinsvoogd. Door transparant te zijn, zullen ouders de uitspraak meer accepteren wat bij zal dragen aan het vervolgtraject in de hulpverlening.

Tot slot behoeft de communicatie met ouders middels een tolk de benodigde aandacht. Rechteren dienen meer stil te staan bij de wijze waarop zij, bij de aanwezigheid van een tolk, de communicatie met ouders gestructureerd kunnen laten verlopen. Wanneer de tolk meer tijd aangeboden zal krijgen om hetgeen wat de rechter vertelt, te vertalen naar de moedertaal van ouders, dan zullen ouders beter meekrijgen wat de rechter hen te vertellen heeft. De rechter zal dan op zijn/haar beurt, een meer complete reactie op zijn/haar vragen krijgen.

7. Discussie

Wat betreft de interpretatie van de resultaten in dit onderzoek, moet worden opgemerkt dat dit onderzoek enkele beperkingen kent.

Allereerst is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een selecte onderzoeksgroep, namelijk rechters van de Rechtbank in Utrecht. Daarbij zijn enkel alleen de ouder(s) en rechters geobserveerd die medewerking wilden verlenen aan het onderzoek. Hierdoor zijn de gevonden resultaten niet zonder meer te generaliseren naar alle andere OTS-zittingen in de Nederlandse rechtbanken.

Daarnaast is de mogelijkheid aanwezig dat externe factoren een rol hebben gespeeld in de resultaten van het onderzoek. Alle rechters zijn van te voren op de hoogte gesteld van het onderzoek. Ondanks dat de rechters het observatieformulier niet hebben gezien, waren de rechters bewust van het feit dat ze geobserveerd werden. Dit zou ertoe geleid kunnen hebben dat de rechter(s) zich sociaal wenselijk hebben opgesteld. Tevens lijken de omstandigheden en de problematiek van de zaak van invloed te zijn op de resultaten. In sommige gevallen raakte ouders geëmotioneerd, gefrustreerd of stonden ouders juist positief tegenover het verzoek. Deze verschillende reacties van ouders behoeven een bepaald handelen van de rechter, waardoor meer uitleg gegeven dient te worden, of ouders juist meer gekalmeerd moesten worden. Hierdoor kan een onjuiste weerspiegeling gegeven worden van het handelen van een rechter.

Wat betreft de trichotome antwoordcategorieën en de 5-punts Likertschaal, is het belangrijk om te benoemen dat kwantificatie van de antwoordmogelijkheden een moeilijke opgave was. Een gebrek aan kwantitatieve gegevens omtrent de communicatie van de rechter met ouders, maakt de bepaling van een kwantitatief uitgangspunt ingewikkeld. De onderzoekers hebben gepoogd dit op te lossen, om voorafgaand aan de dataverzameling een tweetal zittingen bij te wonen, om zo de geoperationaliseerde variabelen te kwantificeren. Tijdens de observaties werd echter duidelijk dat de open en gesloten vragen niet gemakkelijk te kwantificeren waren, gezien de grote hoeveelheid gestelde vragen door de rechters die

tevens onder andere aspecten vallen, zoals begrip of interesse tonen. Om deze reden is door de onderzoekers een inschatting gemaakt in hoeverre er 'een beetje', 'gemiddeld' of 'veel' open of gesloten vragen gesteld werden door de rechters, maar niet op basis van gekwantificeerde aantallen.

Tot slot dient meegenomen te moeten worden dat de resultaten gebaseerd zijn op subjectieve waarnemingen van de onderzoekers, namelijk middels observaties waar de onderzoekers geen referentiekader bij hadden. Door de persoonlijke interpretaties van de observatoren, kan niet geheel duidelijk worden bepaald in hoeverre ouders het gevoel hebben gehad dat zij de gelegenheid hebben gekregen om te kunnen participeren. Dit zou verbeterd kunnen worden door vragenlijsten of interviews achteraf af te kunnen nemen, echter waren hier geen mogelijkheden voor in huidig onderzoek.

Literatuurlijst

- Baarda, B. (2003a). *College 1: Methoden, Technieken en Statistiek 1 voor onderwijskundigen en pedagogen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Baarda, B. (2003b). *College 4: Methoden, Technieken en Statistiek 1 voor onderwijskundigen en pedagogen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Baarda, B. (2003c). *College 2: Methoden, Technieken en Statistiek 2 voor onderwijskundigen en pedagogen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Bijlsma, M. W., Wennink, J. M. B., Enkelaar, A. C., Heres, M. H. B., & Honig, A. (2008). The placing of an unborn child under formal supervision where there is doubt about the safety of the home situation. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 125, 895-898.
- Blaak, M., Bruning, M., Eijgenraam, M., Kaandorp, M., & Meuwese, S. (2013). *Handboek Internationaal Jeugdrecht*. Leiden: Defence for Children.
- Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Bruning, M. R. (2004). De rol van de kinderrechter bij OTS uit de doeken gedaan. In K. Blankman & M. R. Bruning (Eds.), *Meesterlijk groot voor de kleintjes*. (pp. 117-138). Deventer: Kluwer.
- Donner, J. P. H. (2005). Honderd jaar kindervetten, in: A. P. van der Linden (Eds.), *Honderd jaar zorg om het kind* (pp. 1-6). Deventer: Kluwer.
- Farber, H. B. (2004). The role of the parent/guardian in juvenile custodial interrogations: Friend or foe? *American Criminal Law Review*, 41, 1277-1312.
- Gerritse, H. A. (2012). *Praktijkgids familie- en jeugdrecht*. Apeldoorn: Maklu Uitgevers.
- Jonge, G. de, Hepping, K., & Weijers, I. (2011). De rol van de ouders in jeugdstrafrechtspleging. In I. Weijers, & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht: in*

- internationaal perspectief* (p. 233-247). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Jongmans, M. (2012). *Handleiding Masterthesis*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Kilkelly, U. (2008). Youth courts and Children's rights: The Irish experience. *Youth Justice*, 8, 39-56.
- Knorth (2005). Besluitvorming over uithuisplaatsing in de jeugdzorg. *Kind en adolescent*, 16, 45-59.
- Landsheer, H., 't Hart, H., De Goede, M., & Dijk, J, Van. (2010). *Praktijkgestuurd onderzoek: Methoden van praktijkonderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff.
- Linden, A. P. van der, Siethoff, F. G. A. ten, & Zeijlstra-Rijpstra, A. E. I. J. (2009). *Jeugd en recht*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Psy (2012). *Aanvragen ondertoezichtstellingen ongeboren kind verdubbeld*. Geraadpleegd op 23 januari 2013, <http://www.psy.nl/meer-nieuws/dossier/Artikel/aanvragen-ondertoezichtstellingen-ongeboren-kind-verdubbeld/>
- Robson, C. (2002). *Real World Research*. Oxford UK: Blackwell, second edition.
- Savornin Lohman, J. de, Bruning, M. R., Goderie, M. J. H., Nieborg, S. M. A., & Steketee, M. J. (2000). *Met recht onder toezicht gesteld. Evaluatie herziene OTS-wetgeving*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Schuytplot, A. (1999). Ouders en kinderen in de rechtszaal: Begrip en onbegrip van juridische procedures. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 15, 225-238.
- Thiel, S, Van. (2010). *Bestuurskundig Onderzoek: Een methodologische inleiding*. Bussum: Coutinho.
- Van Triest, A. (2004). Het kinderverhoor in het ressort Den Bosch onder de loep. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 26, 16-26.
- Tyler, T. R. (1990). *Why people obey the law*. New Haven: Yale University Press.

Verberk, S., & Fuhler, K. (2006). *De positionering van de jeugdrechter*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak.

Vlaardingerbroek, P. (2011). De samenhang tussen het jeugdstrafrecht en het civiele jeugdrecht. In I. Weijers, & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht: In internationaal perspectief*. (pp. 53-71). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Vlaardingerbroek, P., Blankman, K., Heida, A., Linden, A. P. van der, Punselie, E. C. C., & Raak-Kuiper, J. A. E. van (2008). *Het hedendaagse personen- en familierecht*. Deventer: Kluwer.

Weijers, I. (2004). Requirements for communication in the courtroom: A comparative perspective on the youth court in England/Wales and the Netherlands, youth justice. *The Journal of the National Association for Youth Justice*, 4, 22-31.

Weijers, I. (2012). *Parens Patriae en prudentie. Grondslagen van jeugdbescherming*. Amsterdam: SWP

Weijers, I., & Rap, S. (2008). De pedagogische opgaven van de jeugdstrafzitting. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht: In internationaal perspectief* (pp. 221-232). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Wortmann, S. F. M., Duijvendijk-Brand, J. van (2005). *Personen- en familierecht*. Deventer: Kluwer.

Bijlage 1 – Duur en aanwezigheid tijdens de zaken

Zaaknummer	Duur in min.	Aanwezigheid ouders	Aanwezigheid Raad voor de Kinderbescherming	Aanwezigheid Voogd	Aanwezig tolk en/of raadsman
1	25	Vader	X	Bjz	-
2		Ouders	X	Wsg	-
3	15	Ouders	X	Bjz	-
4	35	Moeder	X	Bjz	Raadsman (moeder)
5	20	Moeder	X	Bjz	-
6	30	Ouders	X	Bjz	Raadsman (vader en moeder)
7	30	Ouders	X	Bjz	-
8	20	Ouders	X	Bjz	-
9	25	Ouders	X	Bjz	-
10	10	Ouders	X	Bjz	Tolk (vader) en raadsman (moeder)
11	15	Moeder	X	Nidos	Tolk (moeder)
12	20	Ouders	X	Bjz	Raadsman (moeder)
13	45	Ouders	X	Bjz	-
14		Ouders	X	Bjz	-
15	20	Moeder	X	Bjz	-
16	20	Ouders	X	Wsg	-
17	40	Ouders	-	Bjz	Raadsman (moeder)
18	30	Moeder	X	Bjz	Tolk (moeder)
				Reclassering	
19	10	Moeder	X	-	-
20	35	Moeder	X	Nidos	Tolk (moeder)
21	15	Ouders	X	Nee	-
22	25	Ouders	X	Bjz	Raadsman
23	30	Ouders	X	Bjz	-
24	25	Ouders	X	Bjz	-
25	55	Vader	X	Bjz	Tolk en raadsman (vader)
26	70	Ouders	X	Bjz	-
27	65	Ouders	X	Bjz	Raadsman
28	15	Ouders	X	Bjz	-
29	45	Ouders	X	Wsg	Raadsman
30	15	Ouders	X	Bjz	-
31	15	Moeder	X	Bjz	Tolk (moeder)
32	10	Ouders	X	Bjz	Raadsman (moeder)
33	15	Ouders	X	Bjz	-
34	30	Ouders	X	Bjz	Raadsman (vader)
35	15	Ouders	X	Bjz	-
36	50	Moeder	X	Wsg	-
37	10	Vader	-	Bjz	-
38	40	Ouders	X	Bjz	-
39	30	Ouders	-	Bjz	-
40	25	Ouders	X	Bjz	Raadsman
41	45	Ouders	X	Leger des heils	Raadsman
42	30	Ouders	-	Bjz	-

Bijlage 2 – Toestemmingsbrief ouders/verzorgers

Universiteit Utrecht

Utrecht, februari 2012

Betreft: Afstudeeronderzoek in de rechtbank van Utrecht

Geachte heer, mevrouw,

Middels deze brief willen wij ons graag aan u voorstellen en willen wij u op de hoogte brengen van het onderzoek dat wij uitvoeren in de rechtbank van Utrecht.

Allereerst een korte introductie: Wij zijn Maartje Wassink en Frédérique Pars, twee master studenten Orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht. In het kader van onze afstudeerscriptie doen wij onderzoek naar het verloop van rechtszittingen van kindbeschermingszaken en de participatie van de aanwezigen bij de zitting. Dit onderzoek wordt begeleid door prof. dr. Ido Weijers en drs. Kristien Hepping van de Universiteit Utrecht.

Van de rechtbank in Utrecht hebben wij toestemming gekregen om dit onderzoek in hen uit te voeren in de periode februari/maart/april. Met deze brief willen wij ook u om toestemming vragen om de zaak waar u voor opgeroepen wordt, te mogen bijwonen in het kader van ons onderzoek. De rechter zal u aan het begin van de rechtszaak vragen of u instemt met onze aanwezigheid, u kunt dan uw mening kenbaar maken. Wij willen hierbij de vrijwilligheid van uw deelname benadrukken en garanderen dat uw anonimiteit gewaarborgd zal zijn.

Wij hopen van harte op uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

Maartje Wassink en Frédérique Pars

Gezinssituatie (Gezag/Voogdij; Gehuwde/gescheiden ouders) en eventuele voorgeschiedenis (vrijwillige hulpverlening):

Zitplaats in zittingzaal

Schets zitplaats aanwezigen:

Aanwezigen

	<i>Aanwezig</i>	<i>Opmerkingen (deels aan-/afwezig?)</i>
Rechter		
Griffier		
Ouders / verzorgers	Vader Moeder Anders:	Bij afwezigheid, reden:
Kind(eren)	<i>[indien verzoek meerdere kinderen betreft, geef aan welk kind aanwezig is]</i>	Indien kinderen op de hal wachten, is er iemand die het kind gezelschap houdt? JA / NEE, zoja wie: ...
Raadsman		Van vader / moeder / kind (omcirkelen)
Bijzonder curator		Van kind
Tolk		Voor vader / moeder / kind (omcirkelen)

Running head: PARTICIPATIE VAN OUDERS OP EEN OTS-ZITTING

Overigen (familie / vrienden / anderen)		
Deskundigen	Raad voor de Kinderbescherming	
	Gezinsvoogd	Zoja, van: BJZ / WSG / Nidos (omcirkelen)
	Anders:	
1.Uitleg – door rechter [gebruik witruimte voor concrete toelichting]		
a. Welkom heten ouder(s): JA / NEE / Gedeeltelijk Welkom heten kind(eren): JA / NEE / Gedeeltelijk		
b. Voorstellen van aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk		
c. Toelichting rol/functie aanwezigen: JA / NEE / Gedeeltelijk		
d. Uitleg reden/onderwerp zitting: JA / NEE / Gedeeltelijk		
e. Uitleg reden aanwezigheid ouder(s): JA / NEE / Gedeeltelijk Uitleg reden aanwezigheid kind(eren): JA / NEE / Gedeeltelijk		
f. Indien kind apart is gehoord, wordt aan ouder(s) meegedeeld hetgeen daarmee besproken is: JA / NEE / GEDEELTELIJK / NIET VAN TOEPASSING		
2. Communicatie – door rechter		
Rechter	[omcirkelen]	Notities
• Tempo (laag – hoog) (ruimte om te antwoorden / onderbreken?)	1 2 3 4 5	[Score 3 staat voor normaal, scores 2 en 4 voor lichte afwijking van normaal, score 1 en 5 voor sterke afwijking van normaal]
• Volume (zacht – hard)	1 2 3 4 5	
• Articulatie (onduidelijk – overdreven)	1 2 3 4 5	
• Intonatie (te vriendelijk – te streng)	1 2 3 4 5	
• Moeilijkheidsgraad (te makkelijk- te moeilijk)	1 2 3 4 5	
Rechter	[omcirkelen]	

• Gebruik van jargon	Niet	Weinig/Matig	Veel	
• Gebruik van afkortingen	Niet	Weinig/Matig	Veel	
• Verduidelijking	Niet	Weinig/Matig	Veel	
a. Toetsing begrip door rechter: JA / NEE / Gedeeltelijk				
Zoja, op welke wijze?:				
3. Inhoud – Communicatie met ouders [gebruik notitieruimte voor concrete toelichting]				
Rechter				Notities
a. Bespreking persoonlijke omstandigheden:	<i>[omcirkelen]</i>			
• Thuissituatie	Niet	Weinig/Matig	Veel	
• Persoonlijke problemen ouders	Niet	Weinig/Matig	Veel	
• Problemen rondom kind	Niet	Weinig/Matig	Veel	
b. Gesprekstechnieken:	<i>[omcirkelen]</i>			
• Samenvatten / parafraseren	Niet	Weinig/Matig	Veel	
• Interesse tonen in verhaal	Niet	Weinig/Matig	Veel	
• Aanmoedigen tot spreken	Niet	Weinig/Matig	Veel	
• Begrip tonen	Niet	Weinig/Matig	Veel	
• Complimenteren	Niet	Weinig/Matig	Veel	
c. Wordt ruimte gegeven aan ouder(s) om verhaal te doen: JA / NEE / Gedeeltelijk				
Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe)				
☐ Gesloten vragen stellen: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL				
☐ Open vragen stellen: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL				
☐ Ouders rustig laten uitpraten: EEN BEETJE / GEMIDDELD / VEEL				
☐ Anders: ...				
d. Wordt ruimte gegeven aan ouders om vragen te stellen: JA / NEE / Gedeeltelijk				
Zoja, op welke wijze? (Kruis aan en licht toe)				
☐ Er wordt hen gevraagd of ze vragen hebben				
☐ De rechter laat stiltes vallen en kijkt daarbij ouders aan				
☐ Ouders stellen uit zichzelf vragen en dit wordt toegelaten				
☐ Anders: ...				
e. In hoeverre laat de rechter een discussie tussen verzoekende partij en ouder(s) plaatsvinden? NIET-NAUWELIJKS / GEMIDDELD / VEEL				
Toelichting:				

e. Houding ouder(s):	Moeder	Vader	
• Nerveus	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja	
• Boos / Frustratie	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja	
• Laconiek / Onverschillig	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja	
• Verlegen	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja	
• Spraakzaam	Nee Een beetje Ja	Nee Een beetje Ja	
f. Bij afwijkende houding ouders tegenover specifiek een aanwezige (Kinderrechter, raadsmedewerker, gezinsvoogd of andere ouder), toelichting:			
4. Overige			
a. Indien het kind niet aanwezig is bij de zitting, welke partij vertolkt dan zijn/haar stem?			
b. Indien ouders niet aanwezig bij delen van de zitting, toelichten onderdeel en reden:			
c. Indien ouders rechtsbijstand hebben, wat is de rol van de advocaat: Spreekt voor ouder(s) / Vult ouder(s) aan / Minimale rol / Anders			
Toelichting:			
d. Volgorde participatie procespartijen:			
5. Uitspraak			
a. Beslissing: <i>[indien genoemd, geef ook de duur aan van uitgesproken maatregel]</i>			
b. Uitleg bij beslissing: JA / NEE / Gedeeltelijk <i>[wordt het doel kenbaar gemaakt? Licht toe]</i>			
c. Sluit de beslissing aan bij de mening van ouders of wijkt het hier van af? SLUIT AAN / WIJKT AF / GEMENGD			

Wordt dit expliciet benoemd / toegelicht?:

d. Wordt aangegeven wat ouder(s) moet(en) doen om VOTS / OTS / UHP te beëindigen: JA / NEE / Gedeeltelijk

e. Reactie ouder(s) op beslissing:

f. Indien kind(eren) aanwezig:

- Wordt het kind bij de uitspraak naar binnen geroepen? JA / NEE/ Het kind was reeds aanwezig in de zaak (omcirkelen wat van toepassing is)

- Indien bij beslissing wordt afgeweken van mening kind(eren), wordt dit dan expliciet benoemd en toegelicht: JA / NEE / Gedeeltelijk

- Reactie kind(eren) op beslissing:

- Indien het gesloten jeugdzorg betreft: wordt aangegeven wat kind(eren) moet(en) doen om gesloten jeugdzorg te beëindigen: JA / NEE / Gedeeltelijk

6. Kinderverhoor

a. Is het kind gehoord door de kinderrechter: JA / NEE / Kind geeft mening op schrift

b. Indien het kind gehoord is, wanneer is dit gedaan:
APART KINDERVERHOOR VOORAFGAAND AAN DE ZITTING / TIJDENS DE ZITTING / ANDERS

Evt. toelichting: *Indien kind gehoord is, ook 'observatielijst kinderverhoor' invullen.*

Bijlage 4 – Aantal geobserveerde zaken per rechter in de rechtbank van Utrecht

Rechter	Aantal zaken
Rechter 1	4
Rechter 2	2
Rechter 3	2
Rechter 4	4
Rechter 5	4
Rechter 6	7
Rechter 7	5
Rechter 8	5
Rechter 9	1
Rechter 10	3
Rechter 11	1
Rechter 12	4